

Краят на още една тълкувателна илюзия

Имуществените последици по чл. 125, ал. 3 от Търговския закон

Част първа – Концептуална основа. История, доктрина, съдебна практика и сравнителноправен анализ

адвокат Стефан Стефанов

„В съществуваща компания активите често се посочват под истинската им стойност; създават се скрити резерви, така че балансовата печалба да е по-малка и да не се разпределя твърде много печалба, но колкото е възможно повече от нея да остава за бизнеса, така, че той да се поддържа жизнеспособен и да се разширява...

По-специално, големите и солидни предприятия се гордеят с факта, че целият им инвентар се оценява на една марка, а дружествените договори често предвиждат от самото начало, че определени проценти от балансовата стойност на активите трябва да бъдат отписвани всяка година. Такива аспекти не са от значение при уреждането на имуществените последици [от прекратяване на участието]...

Тук оттеглящият се съдружник трябва да участва в действителната стойност на бизнеса... Това не означава стойността, която би произтекла от обща продажба на отделните активи, а по-скоро приходите, които биха произтекли от продажба на активите на компанията, която е възможно най-изгодна, в този случай чрез продажба на целия бизнес...

Би било изключително несправедливо оттеглящият се съдружник да бъде изключен от участие в ползите от положителната репутация и клиентелата на дружеството, генерирани от дейността му, и по този начин да бъде поставен в неравностойно положение...“¹

¹ **Staub, H.**, в Staub's Kommentar zum Handelsgesetzbuch, Neunte Auflage, C.: Guttentag, Verlagsbuchhandlung (1913), с. 592 (*Деветото издание е под редакцията на Könige, H., Pinner, A., Bondi, F.*). Същите пасажии присъстват и в дванадесетото и тринадесетото издание на Staub's Kommentar zum Handelsgesetzbuch – срв. **Staub-Pinner**, в Staub's Kommentar zum Handelsgesetzbuch, 12. und 13. Auflage, Walter de Gruyter & Co. (1926), с. 746 – 747. Цитатът в карето има за предмет модела на оценка на прекратеното участие в събирателно дружество. Както настоящият труд доказва, същият модел – поради общите черти на търговските дружества – е приложим и за дружеството с ограничена отговорност. Споделям това „каре“ с читателите с вълнение, че съм избрал за своя професия правото, а с това – и принадлежността към заложените в основата му цивилизационни ценности и следващата от това отговорност за тяхното отстояване. Тези ценности – видно и от тежките изводи на настоящия труд – не са на почит в съвременна България. Те обаче са стояли в основата на правното мислене на българския юрист в краткия промеждутък между две форми на робството и безправие (от *Освобождението до 1944г.*), а видно от сравнителноправното изследване в статията – и продължават да се отстояват безкомпромисно от чуждестранните ни колеги. Можем да недоволстваме срещу „законодателя, „политиците“, „Съдбата“ или „Бог“. Това обаче е само удобно извинение за собствената ни пасивност и *вътрешна несвобода*. Защото ние, юристите, имаме както собствени гласове, така и ресурси да се борим с неправдата и да браним оцеляването на Правото – а с това, и на нашето собствено. Екзистенциалният избор и отговорността да избягваме тази отговорност и да се самоунищожаваме са единствено наши (*бел. на автора*).

„Напускането на корпорация е реалистично средство само ако цената е справедлива... От критична важност при определянето на цената на изход от компанията е необходимостта да се отхвърлят отбивките за липса на контрол и на ликвидност, които могат да имат драматично и опустошително въздействие върху стойността на малцинственото участие.“².

I. Въведение в темата и проблемите

1. Темата за модела, по който се уреждат имуществените последици от прекратяване на участието в дружество с ограничена отговорност (ООД) е от **фундаментално значение за цялостния облик на института по чл. 125 от Търговския закон (ТЗ)**. Дали този институт ще бъде ефективен и справедлив зависи не толкова и не само от формулирането на конкретните прекратителни основания за антиципираното осребряване на дружествения дял, **но преди всичко от правилата за оценката на този дял**. Ключовите въпроси, касаещи тази оценка, са два, а именно – дали тя се извършва по балансова, пазарна или справедлива стойност и кой е релевантният момент на оценката. И двата въпроса са решаващи както за размера на сумата, която прекратилият участието си съдружник ще има правото да получи, така и за базисната настройка на баланса между интересите на конкретния съдружник, дружеството и останалите негови членове.

1.1. Ако оценката се извършва по балансова или пазарна стойност (*с характерните за последната отбиви за липса на ликвидност и на контрол*), прекратилият участието си съдружник, респективно, неговите наследници, ще бъдат лишени от справедливата (*а такава е само пълната*) икономическа стойност на дружествения дял, което – видно и от мотото на настоящия труд – силно би олекотило закрилата на капиталовата

² Заемам горното мото от прекрасното съчинение на **Murdock, C. W.**, Evolution of Effective Remedies for Minority Shareholders and Its Impact upon Valuation of Minority Shares, Notre Dame Law Review, Volume 65, Issue 3, Article 2 (1999), с. 488 – 489. Авторът на горното съчинение (*Charles W. Murdock*), е професор по право в Loyola University Chicago, бивш декан на Правния факултет на посочения университет и бивш зам.-главен прокурор на щата Илинойс. Въпреки, че си давам сметка, че фигурата на т.нар. attorney general в САЩ не съвпада с тази на прокурора по нашето право, за мен фактът, че бивш прокурор се заема с научно съчинение, посветено на закрилата на миноритарните съдружници, е сам по себе си вдъхновяващ, особено, когато трудът му е с изключително високо качество и показва задълбочено познаване на цивилистичната доктрина и съдебна практика в материята. Едва ли български прокурор би се захванал с подобен труд – освен, ако не преследва заветна докторска титла от някой лесно раздаващ такива махленски „университет“. Съмнявам се също така, че дори да се хвърли в подобно начинание, той би могъл да постигне подобни висоти на научно-практическото правно мислене. В нашата родна прокуратура стандартите за „мислене“ са други и се задават от лица, които считат, че пресата и гражданите жадуват за светлината на техния ум – без чиито лъчи не биха могли да се сетят, че по празниците по пътищата ще има необичайно много пияни и дрогирани шофьори и „че се очаква ръст на подобни нарушения“.

инвестиция и съответно, ефективността и смислеността на целия институт на прекратяване на участието в ООД.

1.2. От друга страна, ако след настъпването на конкретното основание за прекратяване на участието, дружеството разполага с принципна възможност за релевантна за оценката на дружествения дял **реакция**, тази оценка може да бъде лесно манипулирана от него, при това, с напълно правомерни средства – което от своя страна би наклонило баланса в полза на ООД и на оставащите в него съдружници, подкопавайки интензитета на правната закрила на дружествения дял по още една решаваща линия.

2. Видно от изложените съображения, горните две теми са определящи за цялостния интегритет, смисленост и ефективност не само на правната уредба по чл. 125, но и на тази по чл. 97 и чл. 260м ТЗ, както и по чл. 517, ал. 3 ГПК. Тежестта на тези теми изпъква особено ярко при онези прекратителни основания, които могат да бъдат разглеждани като форма на **волеви изход** от дружеството, т.е., при правото на оттегляне от ООД³. Защото, макар и на пръв поглед да изглежда като изключително „силно“ потестативно право, оттеглянето от ООД с предизвестие едва ли е такова право, ако съдружникът не само няма идея каква компенсация за дружествения си дял би получил (*най-малкото, поради изискването за тримесечно предизвестие и поради допълнителния темпорален „луфт“*, следващ от отложената дата на счетоводния баланс по чл. 125, ал. 3 ТЗ), но и наред с това, по дефиниция би изгубил значителна част от справедливата му стойност – получавайки само балансовата такава.

3. Ако към горните рискове добавим и трите месеца на предизвестие по чл. 125, ал. 2 ТЗ, в които дружеството е свободно да адаптира имущественото си състояние с оглед на очакваната бъдеща оценка на дружествения дял, потестативната енергия на правото на оттегляне с предизвестие рязко се изпарява – поставяйки и важния въпрос за тацитното интегриране (*de lege lata*) на правото на оттегляне поради важни причини, чието упражняване не изисква предизвестие. **Защото именно при него най-ярко изпъква есенциалният елемент на правото на оттегляне – неговата същност на**

³ Позволявам си да въведа (*или по-точно – да „реабилитирам“*) алтернативната терминология на „оттеглянето“ от ООД, защото фундаменталните изводи на предходната ми статия в Lex.bg (*публикувана тук и тук*) не позволяват съхраняването на тази на „напускането“. Както тази моя предходна статия доказва, чл. 125 ТЗ урежда един правно регламентиран и разтеглен във времето **процес** на постепенното оттегляне както на персоналното, така и на имущественото съдържание на членството. Този процес преминава през **суспенсирането** на част от съдържанието на членството и през **трансформацията** на правото на дружествен дял до имуществените последици по чл. 125, ал. 3 ТЗ и **завършва едва с уреждането на тези последици**. Тази усложнена и темпорално разтеглена структура не позволява адекватното му описание чрез терминологията на „напускането“ – която има несъмнени конотации на „мигновеност“, „автоматичност“ и „окончателност“. Поради горните важни съображения, на легалната терминология на „напускането“ трябва да се гледа като на законодателен „лапсус“, роден от дълбоките доктринерни и юриспрудентни заблуди, които и настоящият труд, и статията ми „Институтът на прекратяване на участието в дружество с ограничена отговорност по смисъла на чл. 125 от ТЗ“ изобличават по категоричен и правно аргументиран начин. Показателен в тази насока е фактът, че този лапсус е рожба на вече „индоктринирания“ с дълбоко погрешни идеи законодател от 2003г. (*виж новелата на чл. 126, ал. 3, т. 4 ТЗ*), а не на създателя на ТЗ от 1991г. Същите съображения показват, че авторите на Търговския закон от 1897г. са били доста по-компетентни в изследваната тук материя в сравнение със законодателя от 2003г. – защото са заложили в чл. 107 от посочения закон адекватната терминология на оттеглянето („*оттегляването*“), а не тази на „напускането“.

малцинствено защитно право срещу корпоративния произвол. Тази същност отдавна е осмислена от съдебната практика в Германия, както и от чуждестранната правна книжнина, в които се посочва, че „според преобладаващото мнение в доктрината..., в случаи като процесния, в който миноритарният съдружник е принуден да се оттегли от дружеството по важни причини, свързани със злоупотреби от страна на мажоритарния съдружник, претенцията за значително ограничаване на компенсацията [на притезанието за равностойността на дружествения дял] е изключена, защото в противен случай неправомерното поведение на мажоритарния съдружник ще бъде възнаградено“⁴.

4. В досегашната ни правна доктрина и съдебна практика горните фундаментални за осмислянето на чл. 125 ТЗ (а и на чл. 260м ТЗ и чл. 517, ал. 3 ГПК) въпроси не са получили нужното внимание. Нещо повече – те са задушени в самия им зародиш и прибързано „преклюдирани“ от тезата, която настоящото изследване конфронтира. Почти всички автори приемат като едва ли не неприкосновен „тълкувателен скрижал“, че чл. 125, ал. 3 ТЗ урежда балансов модел **на оценка на дружествения дял**. Авторите, които оспорват това почти „монополно“ разбиране, също не навлизат в дълбочината на проблемите⁵. Дори най-новото (и очаквано с нетърпение и от мен) монографично изследване на чл. 125, ал. 2 ТЗ посвещава на темата за оценката на дружествения дял само осем страници⁶,

⁴ Цитатът е от мотивите на решение на Висшия окръжен съд на Кьолн от 26.03.1999г. (*Oberlandesgericht Köln, 19 U 108/96*), постановено по иск за изплащане на стойността на дружествения дял на съдружник, който се е оттеглил от ООД поради важни причини. Тъй като балансовата оценка на дружествения дял по правило е значително по-ниска от справедливата му стойност, горният цитат е относим както към базисната дихотомия балансова – справедлива стойност, така и към не по-малко важния въпрос дали справедливата стойност на миноритарния дружествен дял трябва да интегрира т.нар. в оценителската практика „отбиви за липса на ликвидност“ и „отбиви за липса на контрол“, характерни за пазарния подход на оценка.

⁵ **Калайджиев, А.**, Търговци, С.: Сиби (2021), с. 437.

⁶ **Шиков, Г.**, Напускане на съдружник в ООД, С.: Сиела, 2024, с. 304 – 312. От тези осем страници две са посветени на таблични примери с баланси по чл. 125, ал. 3 ТЗ, а още една – на очевидните различия между оценката по тази разпоредба, от една страна и ликвидационния дял и цената по транслативна сделка, от друга. Анализ на ключовата тема дали чл. 125, ал. 3 ТЗ изобщо урежда оценката **на дружествения дял** или друга материя, а още по-малко, на дихотомията балансова – справедлива стойност, горното съчинение не съдържа. На стр. 307 посоченият автор се е ограничил да „реша“ въпроса с тезата, че „според общоприетото разбиране в теорията равностойността на дружествения дял се определя съобразно балансовата стойност на активите и пасивите на ООД, а не по техните пазарни цени“, както и че „този извод се споделя и в съдебната практика“. Моят коментар на горната теза ще се ограничи с констатацията, че една теза не би могла да бъде „общоприета“, ако поне един, при това, достатъчно авторитетен автор, категорично не я споделя. В случая такъв автор е проф. Ангел Калайджиев – посочен и в бел. под линия № 435 на стр. 307 от коментарираното тук съчинение. Това обаче не е попречило на **Шиков, Г.**, да „обоснове“ ключовата си за разбирането на чл. 125, ал. 3 ТЗ теза чрез реферирание към неоснователно твърдения от него *consensus sapientium* – избягвайки какъвто и да било критичен анализ. Този факт е смущаващ на фона на коректния и подробен сравнителноправен анализ, направен от посочения автор на стр. 39 – 62 от съчинението му. Защото според този анализ, моделът на пазарна или справедлива оценка на дружествения дял е утвърден в Германия (с. 43), Италия (с. 48), Швейцария (с. 50), Турция (с. 56) и САЩ (с. 61). Авторът не посочва нито едно законодателство (с изключение на българското), което да урежда балансов модел на оценка на дружествения дял. Въпреки крещящия контраст между горните законодателства и възприетото от **Шиков, Г.** и от господстващата доктрина тълкуване на чл. 125, ал. 3 ТЗ, коментарираното тук съчинение не повдига ключовия въпрос какво би накарало българския законодател – декларираше в мотивите към ТЗ,

достигайки до изводи, които, поне според мен, са дълбоко погрешни – поради цялостното им съвпадане с последователно критикуваните от мен. Моето разбиране обаче е – и винаги е било – че т.нар. „consensus sapientium“ не е гаранция за какъвто и да било контакт с Истината. През вековете такъв консенсус е имало по множество теми, но той винаги се е разпадал на прах, когато е бил конфронтиран от поредното научно откритие. Ето защо намирам, че този „consensus sapientium“ не би могъл да замени нуждата от критично научно мислене и от предоставянето на доказателства за една или друга теза. Такива доказателства следва да бъдат предоставени и за тезата, че „земята е плоска и крайна“ (*като счетоводен баланс*) или за тази, че е естетически окръглена и практически безкрайна (*като оценката на дружествения дял по справедливата му стойност*). **Без предоставянето на такива доказателства ние не раждаме нито наука, нито правораздаване, а нещо друго, чиято познавателна и практическа „стойност“ често е не само нулева, но и дълбоко разрушителна.**

5. Както настоящото изследване обаче, надявам се, ще демонстрира, тълкувателните проблеми, свързани с модела на оценката на дружествения дял на прекратилия участието си съдружник, са не само фундаментални за цялостното осмисляне на уредения в чл. 125 ТЗ институт и за адекватното функциониране на самото ООД, но и достатъчно сложни – най-вече поради вече тридесетгодишното им системно и неоснователно negliжиране от доктрината и съдебната практика, което налага изследването им да започне практически от „кота нула“. Сложността и обективната важност на тези проблеми не позволява разрешаването им в рамките на няколко страници, а още по-малко – на едно-две

че е следвал утвърдени сравнителноправни образци (*вкл. Германия и Швейцария*) – да „заложи“ в горната разпоредба балансов модел на оценка, който е несъвместим с тези образци и изобщо, със същността на търговското дружество, Конституцията и с принципите на правовата държава.

В допълнение, на с. 35 – 36 от съчинението си **Шиков, Г.** излага тезата за наличието на значителни сходства на правната уредба на правото на напускане на кооператор по Закона за кооперативните сдружавания от 1907г. (*отм.*) с тази по чл. 125, ал. 2 ТЗ, от което прави извод, че „*в българската правна система генезисът на правото на напускане може да се търси в уредбата на едностранното прекратяване на членството в кооперативно сдружение по ЗКС*“. Това може и да е вярно по линия на елемента на предизвестие, но е категорично невярно по линия на фундаменталния структурен модел на прекратяването **на членството** на кооператор, от една страна, и на прекратяването **на участието** на съдружник, от друга. Защото именно **сравнителният анализ** на чл. 27, ал. 2 от Закона за кооперативните сдружавания от 1907г. (*отм.*), съответно, на чл. 12 и чл. 14 от действащия Закон за кооперациите, с чл. 125 ТЗ ясно показва, че докато „кооперативната“ концепция е основана на прякото прекратяване на членството (*такова е и заглавието на чл. 12 от действащия закон*), то тази на чл. 125 ТЗ почива на различния модел на прекратяване **на участието** – каквото е и заглавието, а и специфичната терминология на чл. 125, чл. 134, чл. 149, ал. 3, т. 2 ТЗ и на чл. 517, ал. 3 ГПК.

Не на последно място, не е достатъчно да се постулира, че правният режим на „българското“ ООД се различава от този на „германското“ по това, че прекратяването на членството според GmbH **изисква уреждане на имуществените последици от прекратяване на участието**, докато според чл. 125 ТЗ членството се прекратявало „автоматично“, нито да се констатира, че германският законодател изисква съдружникът да получи справедливата стойност на дружествения дял, докато българският се задоволявал с (*бих добавил – „трохите“*) на балансовата оценка. **Тъй като в случая не става въпрос за детайли, а за фундамента на самия институт по чл. 125 ТЗ, горните твърдени различия следва да бъдат обяснени – още повече предвид на ясно декларирания в мотивите на законопроекта за ТЗ синхрон с модерните сравнителноправни образци, вкл. със законодателствата на Германия и Швейцария.** Този необходим анализ не е направен от **Шиков, Г.** – така, както не се прави и от нито един друг съвременен автор.

изречения. Тъй като подходът, който критикувам е именно този, то и връзката на неговите плодове с истината и с действителния смисъл на чл. 125, ал. 3 ТЗ неминуемо е илюзорна.

5.1. Поради горната своя (*почти „нулева“*) изходна база, настоящото изследване е принудено да започне с базисни, но практически елементарни въпроси – които (*парадоксално, но факт*) никой досега не си е задал. Тези въпроси са следните:

1) Нужно ли е изобщо законът да урежда конкретния модел **на оценка** на дружествения дял на прекратилия участието си съдружник? Подобна уредба не съществува нито в германския Закон за дружествата с ограничена отговорност (*GmbH*), нито в чл. 97 и чл. 260м ТЗ. Защо тогава тя да е необходима на плоскостта на чл. 125 ТЗ – след като и трите горни разпоредби са посветени на един и същи по-общ институт (*на прекратяване на членството/участието*⁷ в „затворена“ дружествена форма) и след като самата същност на търговското дружество и на тези институти императивно налага съдружникът да бъде компенсиран с **пълната икономическа стойност** на своето имуществено участие в дружеството?;

2) Какво налага правната уредба по чл. 125 ТЗ да реферира към счетоводен баланс, при положение, че в центъра на уредения в тази разпоредба институт стои идеята за справедлив „изход“ на съдружника от една капиталова инвестиция, а дружественият дял е признат за обект на правото именно поради стопанската си и пазарно детерминирана ценност – която има твърде произволна и недостоверна валенция с балансовата оценка?

3) Ако от перспективата на предходните два въпроса балансовата **оценка** на дружествения дял изглежда несъвместима със същността на търговското дружество и на правовата държава, очевидно противоконституционна, базисно нелогична и крещящо несправедлива, то възможно ли е чл. 125, ал. 3 ТЗ да урежда **друга, различна материя**, а не релевантния модел на тази оценка?

5.2. Горните три въпроса формират креативната основа на цялото настоящо изследване – отваряйки ръждясалите и здраво залостени от доктрината и практиката на ВКС врати към стръмния, но вълнуващ и възнаграждаващ път към осмислянето на един ключов и хармоничен институт на ООД. Защото всяко търсене на истината започва с определено съмнение и с родените от него въпроси. Но ако характерното за съвременното ни явление, което ще си позволя да назова „тълкувателен тоталитаризъм“ (*за да не използвам още по-силни думи*), е убило съмнението и любопитството още в техния зародиш, смислените и откриващи пътя към познанието въпроси изобщо не могат да бъдат заченати. Резултатът от този мисловен „аборт“ е опустошителен – макар вече повече от тридесет години да го търпим или (*още по-лошо*) да проповядваме безжизнените му тълкувателни плодове.

⁷ Използвам израза „членството/участието“, защото – както е видно от терминологията на чл. 97, чл. 125 и чл. 260м ТЗ – при събирателното дружество пряко се прекратява членството, а при двете затворени капиталови дружествени форми – участието. Въпреки съществени различия между двата института по линия на фактическите състави и момента на прекратяването на членството обаче, те имат и важни общи черти. Такава обща черта е и оценката на прекратеното имуществено участие по справедлива стойност – каквато е и водещата тема на настоящото изследване.

6. Настоящият труд е моят пореден опит да конфронтирам мъртвата хватка, в която съвременната доктрина и съдебна практика са впримчили целия институт на прекратяване на участието в ООД и която безмилостно задушават миноритарните съдружници вече десетилетия, насърчавайки корпоративния произвол и откровените мошеничества в оборота – към който нашеният „Бай-Ганьо-съдружник“ и без това винаги е имал настървен апетит. Както ще стане ясно в хода на изложението, за съжаление в тази мъртва хватка, при това, със същата „чиста съвест“, участват не само тълкувателите на ООД, но и тези на персоналните дружества. Тъй като – за разлика от първите, които имат поне „извинението“ да основат тезите си на това, което привиждат в буквата на чл. 125, ал. 3 ТЗ – вторите са изцяло голословни, упрекът в тълкувателен грях няма да бъде спестен и на двете групи автори.

7. В светлината на горното въведение, настоящото изследване търси аргументиран и **позитивноправно верен отговор** на следните ключови за осмислянето на чл. 125 ТЗ тълкувателни въпроси:

- 1) Дали чл. 125, ал. 3 ТЗ урежда релевантния модел **на оценка** на дружествения дял на прекратилия участието си съдружник или **друга материя**?
- 2) Коя е **релевантната дата**, към която се оценява дружественият дял на прекратилия участието си съдружник?
- 3) Какъв е заложеният в закона модел на оценка на дружествения дял и дали той се оценява по **балансирана, справедлива или пазарна стойност**?
- 4) Какво е **съдържанието** на имуществените последици от прекратяването на участието в ООД?
- 5) Какви са правните последици в случай, че **правилата за закрива на капитала на ООД** не позволяват релевантната стойност на дружествения дял да бъде изплатена от дружеството.

7.1. Горните въпроси са системно и логически свързани⁸. В допълнение, техният правилен отговор е невъзможен без осигуряването на тълкувателна връзка както с правната уредба на персоналните дружества (чл. 97 ТЗ), така и с тази на дружествата с

⁸ Съзнавам напълно рисковете, които поемам чрез формулирането на въпросите по т. 7 по-горе. Защото за доктрината и съдебната практика от 1991г. досега те имат ясен и неподлежащ на съмнение отговор, при това – директно „закован“ в чл. 125, ал. 3 ТЗ. В този, привидно неизгоден за мен (*но всъщност – стимулиращ правното мислене и генериращ тълкувателна свобода*) изходен контекст, е твърде вероятно някой читател да се притесни за душевното ми здраве и да реши, че минавам границите на разумното – маскирайки собствените ми „тълкувателни блънувания“ като „обективно право“. Моят психоаналитичен тренинг обаче ме е научил, че есенцията на „лудостта“ е в нейната ригидност и в отказа (*или невъзможността*) да се постигне пластичността присъща на мисленето. От тази изходна перспектива аз за пореден път ще поема риска да мисля самостоятелно – конфронтирайки както дълголетните погрешни наслоявания в собственото ми правно мислене, така и вече десетилетния отказ на доктрината и съдебната практика **изобщо да се замислят** какви са етичното послание и истинският регулативен смисъл на чл. 125, ал. 3 ТЗ.

променлив капитал (чл. 260м ТЗ). Правото е развиваща се и актуализираща се система и тълкувателят не може да си позволи да „проспи“ нито връзката между неговите елементи, нито важния факт, че от година и половина на „сцената“ на корпоративния оборот има нова форма – тази на дружествата с променлив капитал. Тяхната законова уредба трябва не само тепърва да бъде осмислена от доктрината и правоприлагането, но и логически съпоставяна с тази на ООД. **Защото, както ще стане ясно в хода на изложението, приликите и контрастите между чл. 97, чл. 125 и чл. 260м ТЗ – именно защото имат за предмет един и същ по-общ институт (на прекратяване на членството или участието) – са незаменим тълкувателен инструмент за изясняването на действителния смисъл на чл. 125, ал. 3 ТЗ.** Инерцията в съвременното правно мислене обаче е толкова силна, че тълкувателят предпочита доволно да лежи върху лаврите на добре познатото (*но неосмислено*) старо, вместо да разшири кръгозора си и да отчете фундаменталния факт, че правото е дишаща, развиваща се, а понякога и „самоизясняваща“ се система⁹.

7.2. Изясняването на темата на настоящия труд изисква и определени познания по счетоводство и оценяване на компании и дружествени дялове. Такива познания доскоро самият аз не притежавах, но бях принуден да си набавя – защото осмислянето на тезата за балансов модел на оценка на дружествения дял предполага нейното системно съпоставяне с този на справедливата стойност, а изясняването на понятието за „справедлива стойност“ – на неговите важни различия с пазарната.

7.3. В допълнение, намирам, че всяко задълбочено тълкуване трябва да избягва капана на херметизираното мислене и да отчита както исторически, така и сравнителноправни фактори. Тази изходна перспектива е особено релевантна при осмислянето на закони и институти, които самият законодател е декларирал, че не е изобретил самостоятелно, а е реципирал – посочвайки и източниците на тази рецепция. Именно такъв нормативен акт е и ТЗ от 1991 г.

7.4. Задълбоченото вникване в тезата и изводите на настоящия труд предполага интегралното му осмисляне в единна система с предходната ми статия (*„Институтът на прекратяване на участието в дружество с ограничена отговорност по смисъла на чл. 125 от ТЗ“*), публикувана от Lex.bg [тук](#) и [тук](#). Темите, аргументацията и изводите на двете изследвания са неразривно свързани. Настоящият труд е пряк логически плод на тълкувателния модел, предложен в предходната ми статия и едва ли би се родил – поне не в настоящата си завършена форма, ако не бях видял и доказал по-общия институт,

⁹ Под „самоизясняваща“ се система имам предвид не толкова оригиналните (*„заварени“*) системни връзки, в чисто лоно даден правен институт бива изначално поставен, колкото **допълнителните такива, създадени в резултат на развитието на правната уредба.** Защото ако до 2002г. (*когато бе приет чл. 398б, ал. 3 от стария ГПК*) вероятно сме имали оправдание да не се съмняваме в тезата, че чл. 125, ал. 2 ТЗ урежда основание за пряко и „автоматично“ прекратяване на членството, то след влизането в сила на горната процесуална разпоредба би трябвало най-малкото да се запитаме дали усилията на вискателя в крайна сметка не са концентрирани върху вземането на неговия длъжник **за ликвидационен дял** – какъвто **бившият** съдружник очевидно не би могъл да има. По сходна логика, след приемането на чл. 260м ТЗ би следвало да си поставим ключовия въпрос, защо тази разпоредба „забравя“ за счетоводния баланс, стоящ в основата чл. 125, ал. 3 ТЗ. Тези важни въпроси обаче – вече години – остават извън вниманието на съвременните тълкуватели.

защитен в предходната ми публикация. В допълнение, макар тезата на предходната ми статия да черпи ключови аргументи от темпоралното разминаване между датата на прекратяване на участието и балансовата дата по чл. 125, ал. 3 ТЗ, тази „златна тълкувателна мина“ не бе разработена докрай и ще бъде използвана (*бих добавил – на сто процента*) като базисен „капитал“, стоящ в основата на настоящото изследване¹⁰.

8. Няма да крия, че настоящият труд е плод на може би най-трудния път и на най-продължителните тълкувателни съмнения и търсения в целия ми досегашен път като юрист. За узряването на плодовете на този труд бе нужна повече от година и понасянето на горчивия вкус на множество заблуди. Защото се оказва, че именно в разглежданата тук материя, моето правно мислене е „приспано“ и „индоктринирано“ също толкова дълбоко, колкото това на авторите и съдиите, чиито тези критикувам. Водещата причина за тази заблуда – както доказвам по-долу – е нашето прибързано предверяване на авторитети и на (*винаги несъвършения*) медиум на словото. Именно на това първосигнално доверие разчита всеки ловец или рибар и именно то се превръща в истинската скрита кукичка, която ние, привлечени от ярката примамка на езика или на „авторитета“, така и не виждаме – попадайки в капана на заблудата. Тази кукичка не успях да видя не само в последната ми книга¹¹, но дори и в предходната ми статия в Lex.bg, посветена на института на прекратяване на участието в ООД – в която претендирам да съм дал най-доброто от себе си като юрист. Една от целите на настоящия труд е горният мой пропуск да бъде своевременно поправен.

8.1. Именно поради горния дълъг и криволичещ път обаче, едва ли някога съм изпитвал по-голямо удовлетворение от процеса на правно мислене и писане. Защото в този процес се утвърждаваше безценната за мен свобода за критична, креативна и непредубедена рефлексия и същевременно се разпадаше булото на собствените ми тълкувателни заблуди и на тридесетгодишното ми дълбоко „индоктриниране“ с погрешни „научни“ и юриспрудентни тези. В преживяването да откриеш конкретния начин, по който си бил „излъган“, обаче има не само горчивина, но и очарованието от една новооткрита и трудно

¹⁰ Читателите, които следят нишката на публикациите ми по проблемите на чл. 125 ТЗ със сигурност са забелязали, че моето правно мислене се развива. Защото аз съм критичен читател не само на чуждите, но и на собствените ми тези. И когато не съм изцяло удовлетворен от аргументацията и изводите ми или съм установил грешки в тях, не се колебая както да ги призная, така и да ги коригирам. Защото именно тези грешки или пропуски на практика се превръщат в стъпалата, позволяващи както прецизирането и развитието на тезата, така и по-широкия хоризонт към цялостния институт на прекратяване на участието и неговите системни връзки с институтите на закрилата и намаляването на капитала и на принудителната ликвидация. Конкретната моя грешка, провокирала горните редове, е пропусъкът ми да видя (*в предходната ми статия в Lex.bg*), че релевантната дата на оценката на дружествения дял не е балансовата дата по чл. 125, ал. 3 ТЗ, а **тази на прекратяването на участието**. Именно тази темпорална диференциация обаче продължи да не ми дава мира и стои в основата на настоящия труд и неговите открития. Същевременно, горната моя грешка е показателна за дълбоките и упорити корени, които критикуваното от мен тълкуване на чл. 125 ТЗ е пунало в правните ни умове – включително в собственото ми мислене.

¹¹ Виж **Стефанов, С.**, Прекратяване на дяловото участие в ООД и принудително изпълнение върху дружествени дялове, С.: Ентусиаст (2024). На с. 508 от това съчинение съм предложил (*de lege ferenda*) релевантната стойност на дружествения дял в случаите по чл. 517, ал. 3 ГПК да бъде определяна по пазарен, а не по балансов модел. Осъзнаването на действителните мащаби на проблема, както и намирането на решението му *de lege lata* обаче са били все още далеч от хоризонта на тогавашното ми правно мислене.

извоювана свобода. Вярвам, че ще мога да споделя чистия въздух на тази свобода с читателите на този дълъг, но, надявам се, интересен, важен и поучителен текст.

8.2. Няма да се извинявам за остро критичния стил на настоящото изследване, нито за тежката равносметка в Раздел XI – която, сама по себе си, е с обема и посланието на самостоятелна статия. Непредубеденият читател ще ми прости този стил и ще осъзнае, че той е не само оправдан, но и необходим. Защото не мисля, че след дълголетната заблуда на ВКС в материята на договорната отговорност за неимуществени вреди българското цивилистично правоприлагане познава по-тежък грях от този, който настоящото изследване изобличава. В случая този грях е още по-непростим, защото – за разлика от материята, която е предмет на Тълкувателно решение № 4/2012 г. от 29.01.2013 г. на ОСГТК на ВКС – е плод на активното (*ако не и решаващо*) съучастничество на правната доктрина (*претендираща за генерира „наука“ в материята на ООД*)¹².

8.3. Поради своя значителен и наложен от важността на темата си обем, настоящият труд отново ще бъде публикуван в две части. По модел, сходен с този на предходната ми статия в Lex.bg, първата част на изследването ще разгледа историята, доктринерния контекст и концептуалната основа за позитивноправния анализ на чл. 125, ал. 3 ТЗ. Втората част ще бъде посветена на този анализ и на отговорите на формулираните в т. 7 пет значими въпроса¹³.

II. Концептуална основа на изследването и формулиране на тезата му

9. Институтът на прекратяване на членството/участието не принадлежи само на ООД. Същото важи и за под-института на правото на оттегляне. Последното, макар и чрез „посредничеството“ на дружествения договор, съществува както при персоналните дружества, така и при новата форма на дружествата с променлив капитал (*чл. 260м, ал. 1, т. 5 ТЗ*). Както вече съм посочвал в предходни публикации, това право, както и по-

¹² Машабът на вредите, които настоящото изследване се опитва да ограничи, е плод и на факта, че ако казусите с договорна отговорност за неимуществени вреди са по-скоро съдебна екзотика, то тези по чл. 125 ТЗ са ежедневие – както в корпоративния оборот, така и в съдебната зала. А всички добре знаем, че българският бизнес функционира главно чрез инструмента на ООД. Поради горните фактори, вредите от погрешното тълкуване на чл. 125 ТЗ (*адресирано и от предходната ми статия в Lex.bg*) и в частност, на чл. 125, ал. 3 ТЗ, са фундаментални, системни и непоносими, тъй като подкопават не само стандартите за правна наука и правораздаване, но и легитимността и етичността в корпоративния оборот. Тежестта на тези вреди, техните многобройни жертви и вече тридесетгодишни опустошителни ефекти не позволяват опортюнистична „политическа коректност“, а изискват посочване на отговорните за разрухата, както и на конкретните причини за техните заблуди.

¹³ Лично аз бях изненадан, че втората част на статията ми „Институтът на прекратяване на участието в дружество с ограничена отговорност по смисъла на чл. 125 от ТЗ“ е прочетена от значително по-малко читатели в сравнение с първата. Редакторката на Lex.bg обаче ме увери, че това е обичайно явление при подобни „двустепенни“ публикации. Съзнавайки идентичните рискове при осмислянето на настоящия текст, все пак бих насърчил сериозните читатели да се концентрират равномерно и върху двете части на изследването. Защото те представляват части от едно интегрално цяло, обособени единствено по утилитарни съображения. В допълнение, макар настоящата Част първа да е абсолютно необходимата логическа и концептуална основа на Част втора, „златната жила“ на позитивноправната аргументация и изясняването на разглеждания институт лежи именно във втората част на изследването.

общият институт на прекратяване на членството/участието, са обективно нужни, а оттук, и характерни за т.нар. в англоезичната доктрина „close corporations“¹⁴.

9.1. Тъй като и трите горни дружествени форми интегрират персонални елементи, различията помежду им могат да бъдат открити главно по две взаимосвързани линии – по тази на интензитета на персоналните елементи и съответно, по тази на персоналния или капиталовия им характер, както и на конкретната капиталова концепция (*фиксиран или променлив капитал*). **Поради общата им база на търговски дружества обаче, горните три дружествени форми не би трябвало да се различават по фундаменталния въпрос по какъв модел се оценява инвестицията на съдружника в случаите на прекратяване на неговото членство или участие.** Горната истина, както и специфичният за затворените дружествени форми проблем, свързан с ликвидността на участието, е сполучливо изразена в англоезичната доктрина по следния начин: „*Миноритарният съдружник по дефиниция е инвестирал средства в компанията. Често той е вложил също така време и енергия ... Фактът, че този съдружник е направил инвестиция с цел да осигури нейната възвръщаемост, е фундаментален... Но как стойността на тази инвестиция да бъде реализирана, нежели, увеличена в компания от затворен тип. По дефиниция за дяловете от такъв вид компании не съществува пазар.*“¹⁵ (подч. мое). Както ще стане ясно в хода на изложението обаче, именно горната „фундаменталност“ на капиталовата инвестиция на съдружника в ООД е останала незабелязана от съвременната ни доктрина и съдебна практика. Те са предпочели да основат тезите си на друг, меко казано, нестабилен „фундамент“ – счетоводния баланс по чл. 125, ал. 3 ТЗ.

9.2. От горната изходна перспектива ще си позволя да направя две предположения:

- 1) Че това, което е приложимо като модел **на оценка** на имущественото участие при персоналните дружества, е приложимо и за ООД;
- 2) Че евентуалните модификации на исторически и сравнителноправно утвърдения модел на последиците от прекратяване на членството/участието могат да бъдат обосновани единствено от фактора на **стабилния капитал на ООД** – по който то **фундаментално** се отличава както от персоналните дружества така и от тези с променлив капитал¹⁶.

¹⁴ На любознателния читател бих препоръчал горещо две съчинения. Първото от тях е това на **Koh, A. K.**, Shareholder Protection in Close Corporations. Theory, Operation, and Application of Shareholder Withdrawal, C.: Cambridge University Press (2022). Второто съчинение, което е пряко относимо към темата на настоящата статия, е това на **Murdock, C. W.**, Evolution of Effective Remedies for Minority Shareholders and Its Impact upon Valuation of Minority Shares, Notre Dame Law Review, Volume 65, Issue 3, Article 2.

¹⁵ Цитатът е от вече препоръчаното по-горе съчинение на **Murdock, C. W.**, с. 430.

¹⁶ Горните две допускания адресират материя, която е разглеждана и от **Тихолов, С.**, Балансова или пазарна е стойността на дела в хипотезите на чл. 97, ал. 2 ТЗ и чл. 125, ал. 3 ТЗ?, електронно издание „Предизвикай правото“. В това съчинение (*бележка под линия № 11*) посоченият автор поставя и следните въпроси: „*Защо законодателят в ТЗ [при събирателното дружество] е допуснал свобода на съдружниците да уредят този въпрос в дружественя договор, а в материята на ООД е предпочел да го уреди изрично, при това – според съдебната практика – с императивно правило? Къде е онази съществена разлика между СД и ООД, налагаща толкова различни правни решения? ... Мисля, че в разглежданата материя приликите са по-съществени, отколкото разликите. Това налага и идентични правни разрешения.*“. Моят

10. На горната изходна база, както и на стабилните основи на статията ми „Институтът на прекратяване на участието в дружество с ограничена отговорност по смисъла на чл. 125 от ТЗ“, **ще си позволя да формулирам тезата, че легална постройка на чл. 125 ТЗ и в частност, на неговата ал. 3, почива на следните концептуално и функционално свързани основи:**

1) Прекратяването на участието има интензивни ефекти както върху членството, така и върху дружествения дял, **но по правило не води до пряко погасяване на същите;**

2) С изключение на хипотезите на универсално правоприемство, дружественият дял **се оценява в рамките на все още съществуващо членство.** Именно от този базисен факт следват и съответните алтернативни опции за неговото монетизиране, **които са напълно „огледални“ на общите (съществуващи и извън института на прекратяване на участието, но винаги – в рамките на актуално членство),** а именно – изплащане на ликвидационния дял или възмездна сделка с номинирано от дружеството трето лице¹⁷. Тези алтернативни опции за уреждане на имуществените последици от прекратяване на участието **са ключови за функционирането на разглеждания институт** и позволяват да се разбере **защо** законът не използва конкретната терминология на „вземането“ по чл. 125, ал. 3 ТЗ, а **бланкетната и по-обща такава на уреждането на „имуществените последици“.** Защото тези последици може да бъдат уредени не само от дружеството длъжник, но и чрез плащане в рамките на транслативна сделка с трето лице, както и да бъдат практически „погълнати“ от удовлетворяването на друго вземане – на това за ликвидационен дял.

3) При прекратяване на участието в ООД **дружественият дял се оценява по справедливата му стойност** – защото представлява стопанско благо, въздигнато в обект на правото и защото, при липсата на алтернативна уредба в дружествения договор, това

отговор на горните въпроси е, че между събирателното дружество и ООД няма различия, обосноваващи различен модел **на оценката** на прекратеното имуществено участие, но има **кардинално различие** по линия на техния персонален или капиталов характер и съответно, на свободата за извършване на корпоративни плащания към съдружниците. Този базисен контраст между възприетото от мен тълкуване на чл. 125, ал. 3 ТЗ (*защитаващо модела на справедливата оценка на дружествения дял*) и тезата на **Тихолов, С.** (*защитаваща балансови модел на оценка*) отвежда цялата система на изводите ни в диаметрално противоположни посоки.

¹⁷ Тези алтернативни опции дори не могат да бъдат забелязани от доктрината и съдебната практика, които критикувам – защото те съществуват само в рамките на членственото правоотношение. Ако то обаче е „автоматично прекратено“, не съществува нито опция за транслативна сделка, нито тази на принудителната ликвидация. **Именно тези две възможности обаче – включително поради факта, че изразяват общи институти на ООД – намират и съответно модифицирано приложение при прекратяването на участието.** Модификацията при транслативните сделки се изразява в това, че купувачът на дружествения дял следва да бъде номиниран от самото дружество, както и че той трябва да заплати дружествения дял по неговата **релевантна**, а не свободно договорена, стойност. Модификацията по линия на принудителната ликвидация е приложима при оттеглянето на съдружник поради важни причини и се изразява в дерогирането на принципното изискване на чл. 155, т. 1 ТЗ за минимално дялово участие, в случаите, когато релевантната стойност на дружествения дял не може да бъде изплатена от дружеството поради съображения за закрила на капитала му.

е единственият справедлив, конституционно приемлив и съответстващ на същността на това благо модел на оценка;

4) Счетоводният баланс по чл. 125, ал. 3 ТЗ няма за цел да *оцени дружествения дял*, а изпълнява други функции;

5) Така, както е и в случаите по чл. 517, ал. 3 ГПК, **дружеството и останалите съдружници имат интерес да удовлетворят изцяло капиталовия интерес на прекратилия участието си съдружник**, а следователно и да платят пълната релевантна стойност на дружествения дял (*вкл. като намалят капитала – ако това се налага*) или да номинират трето лице, готово да изкупи дружествения дял по тази стойност. Защото, при липсата на подобно удовлетворение, *съхраненото членство на съдружника* би оставило принципно открит пътя към **принудителна ликвидация на дружеството**.

11. Видно от горната теза и нейните елементи, **институтът на прекратяване на участието в ООД е неразривно и интегрално свързан както с този на капитала, така и с принудителната ликвидация**. Това не би следвало да ни изненадва, защото – дори според ВКС¹⁸ – вземането по чл. 125, ал. 3 ТЗ е сходно с това за ликвидационен дял, а след като ООД е класическо капиталово дружество, то не би следвало и да може да погаси това вземане в нарушение на правилата за закрила на капитала си. Съвременната доктрина и съдебна практика обаче са успели да разпознаят само една малка част от горните елементи, а именно – само връзката на балансовия тест по чл. 125, ал. 3 ТЗ със закрилата на капитала и с интересите на дружествените кредитори. Тази връзка обаче погрешно е амалгамирана в самата „оценка“ на дружествения дял, която критикуваното от мен разбиране неоснователно привижда в счетоводния баланс по чл. 125, ал. 3 ТЗ.

11.1. Горното частично познание обаче не е достатъчно, ако същевременно – именно поради своята ограниченост – торпилира икономическата основа, с която резултатът от балансовия тест по чл. 125, ал. 3 ТЗ *се съпоставя (справедливата стойност на дружествения дял)* и която изобщо осмисля целия институт на прекратяване на участието. В допълнение, зрънцето истина, което съвременната доктрина и съдебна практика са успели да открият в цялостния организъм на чл. 125 ТЗ, далеч не е достатъчно и ако води до компрометиране на **правните гаранции** за функционирането на уредения в тази разпоредба институт. Защото, въпреки че могат да бъдат изведени чрез тълкуване от самата същност на института на прекратяване на участието, както и от чл. 121, ал. 2, чл. 149, ал. 3, т. 2, чл. 153 и ч. 155, т. 1 ТЗ (*в систематическата връзка на тези разпоредби с чл. 125 ТЗ*), както и от модела на чл. 517, ал. 3 ГПК, **останалите ключови елементи на концепцията на закона са останали напълно невидими за съвременните тълкуватели**. Именно тези елементи обаче **гарантират**, че съдружникът ще си тръгне от ООД справедливо удовлетворен, а не безпардонно ограбен.

11.2. Водещата причина за горния фатален пропуск, както неуморно подчертавам във всичките ми публикации в материята на чл. 125 ТЗ, е една и съща – неоснователното

¹⁸ Виж коментиранияте по-долу в т. 14 Решение № 113 от 14.08.2017г. по т. д. №1407/2016г. на II т. о. на ВКС и Решение № 187 от 15.10.2018г. по т. д. №1932/2017г. на I т. о. на ВКС.

смесване на дружествения дял и членството, водещо пряко и до дълбоко погрешната теза за „автоматичното прекратяване“ на първото и съответно, за преждевременната „смърт“ на дружествения дял. Защото, ако при тълкуването на чл. 125 ТЗ бъде отчетен базисният факт на съхраняване на членството и дружествения дял (*експлицитно индикиран от закона чрез специфичната терминология на прекратяване на „участието“, както и чрез модела на принудителната ликвидация по чл. 517, ал. 3 ГПК*), не може да не бъде забелязано, че до пълното монетизиране на цялата му инвестиция **съдружникът принципно ще разполага със същите опции за такова монетизиране, каквито е имал и преди участието му да бъде прекратено** – т.е., с тази на транслативните сделки и с тази на принудителната ликвидация. Това, което институтът по чл. 125 ТЗ допълнително му дава, е само характерната за този институт опция за една „частна“ и антиципирана ликвидация – на дружествения му дял. **Не се ли реализира тази специална възможност обаче, на разположение на прекратилия участието си съдружник остават общите такива, с посочените по-горе (в бележка под линия № 18) важни модификации**¹⁹.

11.3. Парадоксът е в това, че връзката на чл. 125, ал. 3 ТЗ с идеята за закрила на капитала (*забелязана и от доктрината, и от съдебната практика*) е *Via Regia* за разбирането на истинския смисъл на горната разпоредба, но вместо този път да бъде извървян, е бил буквално зазидан – чрез изграждането на тълкувателна „китайска стена“, чието превземане изисква неимоверни усилия. Тези усилия обаче си струват, защото, ако са успешни, биха довели до така жадуваните (*от миноритарните съдружници, а и от мен като юрист и гражданин*) свобода, правост и справедливост във вътрешния живот на съвременното ООД²⁰. **Те си струват също така, защото имат шанса да реабилитират един цивилизационен, легален, сравнителноправен и етичен стандарт, който е**

¹⁹ Видно от горното изложение, моделът на чл. 125 ТЗ е строен, хармоничен, логичен и балансиран. Той обаче е изкривен до неузнаваемост от дълбоко погрешните тези на доктрината и съдебната практика и от фундаменталната грешка на „автоматичното прекратяване на членството“. Именно от тази първа грешна стъпка, следват и всички следващи тълкувателни бедствия – тезите за балансова оценка на дружествения дял, липсата на каквото и да било обяснение как е възможно дружеството да намалява капитала си по чл. 149, ал. 3, т. 2 ТЗ или да бъде принудително ликвидирано в интерес на свой *бивш* съдружник или на кредитор на последния и не на последно място, базисното лишаване на прекратилия участието си съдружник не само от фундаменталните за този институт *корпоративни* средства да защита (*следващи от съхраненото, макар и модифицирано членство*), но и от ключовите и необходими модификации на модела на уреждането на имуществените последици – транслативните сделки, евентуалното намаляване на капитала и принудителната ликвидация.

²⁰ Че институтът на прекратяване на участието **е пряко основан именно на тези ценности** е видно по ярък начин при неговата волева форма – при правото на оттегляне. Защото това право предоставя на съдружника освобождение от „крепостничеството“ на по правило безсрочното членство и същевременно – чрез осребряването на дружествения дял по неговата *справедлива* стойност – и ресурсите за други житейски или бизнес начинания. Същевременно това право осигурява защита срещу корпоративния произвол – обуздавайки хищническите апетити на мажоритарните съдружници. Не на последно място, чрез оценката на дружествения дял по справедлива стойност, се осигурява един балансиран и етичен „изход“ от дружеството. **При критикуването от мен тълкуване на чл. 125 ТЗ обаче всяка от тези три ценности бива мълниеносно и безмилостно похитена.**

пряко заложен в закона, но за съжаление, е безпощадно похитен от прибързаните тези на доктрината и съдебната практика през изминалите тридесет и три години.

12. Формулираната в т. 10 теза е семпла и вътрешно хармонична. Остава да бъде проверено дали тя, наред с това, е и вярна. Тази проверка не би следвало да изисква неразумно големи усилия, ако знаем какво представлява ООД и ако отчитаме както неговата същност, така и спецификата му в сравнение с останалите „затворени“ дружествени форми. Тълкувателната „китайска стена“, която съм обсадил (*или атакувал фронтално?*) обаче ме принуждава да мобилизирам непропорционално големи на фона на реалната сложност на темата усилия и да ангажирам пълния тълкувателен арсенал, с който разполагам. Нека, както при всяка надеждна и професионална „тълкувателна обсада“, най-напред влязат в действие „обсадните машини“ – на историческия, сравнителноправния и систематическия анализ. Тази стратегия има за цел да изтощи защитниците на цитаделата, да изчерпи оскъдните им ресурси и да разколебае тяхната вяра. След като това се случи, те ще станат и лесна жертва на безмилостното настъпление на пехотата. А за мен като юрист тази пехота са верните и целеустремени пешки на буквата на закона. Защото те почти винаги са безрезервно верни на своите суверени – Царят (*Правото*) и Царицата (*Справедливостта*) на великата шахматна арена на обективното право, управлявана според висшия закон на Разума²¹.

III. Становищата в доктрината и в практиката на ВКС по отношение на метода на оценка на прекратеното участие в събирателно дружество и в ООД

13. Започвам систематическия и историческия анализ с института на прекратяване на членството при събирателното дружество по две причини. Първата от тях бе вече подчертана в т. 9.2 и се свежда до тезата, че проявленията на един и същи базисен правен институт при две различни дружествени форми не могат да бъдат **фундаментално** различни. Те могат да се различават само в конкретни свои елементи, в зависимост от спецификата на съответното дружество. Втората причина има за цел да демонстрира как определени погрешни тези на доктрината в материята на събирателното дружество могат

²¹ Не зная кои са „суверените“ на тълкувателната армия, срещу която съм се изправил. Те обаче ще да са някакви мрачни, безправни, безмилостни и разрушителни създания. Дългогодишните ми наблюдения на похватите на тази армия позволяват и предположението, че нейните пълководци са напълно лишени от концепция за стратегия и познават единствено ограничени форми на тактиката – най-вече тази на „разделяй и владей“ и на тълкувателния „блицкриг“. Именно тези тактически форми обясняват както мълниеносната бързина, с която тълкувателите достигат до фундаментални за прилагането на закона „изводи“, така и липсата на каквато и да било цялостна и вътрешно интегрирана концепция за същността на явленията, които интерпретират. От друга страна, редките случаи, в които „пешките“ на буквата на закона изгубват верния си път и се превръщат в дезертъори, се дължат не на волята на тези пешки, а отново на заповедите на техните пълководци – подведени от своя страна от погрешните тези на правната доктрина и/или съдебната практика. Фактът, че при прекратяване на участието в ООД Наредба № 1 за водене, съхраняване и достъп до търговския регистър и до регистъра на юридическите лица с нестопанска цел **не изисква доказване**, че имуществените последици по чл. 125, ал. 3 ТЗ са **уредени**, е добър пример за подобно дезертъорство. Защото тази "нормативна теза" е пряк плод на погрешното разбиране за „автоматично прекратяване на членството“, неоснователно наложено от съвременната доктрина и съдебна практика.

да „заразят“ и тълкуването на институтите на ООД. Защото, ако оценката на прекратеното участие е балансова при събирателното дружество, то е някак си „естествено“ да предположим или поне, да допуснем същото и при ООД. И обратното, ако чл. 125, ал. 3 ТЗ урежда балансов модел на оценка, то е и логично да „препоръчаме“ същото разрешение и за персоналните дружества²². Нека, от тази изходна перспектива, проверим какъв е моделът на оценка на прекратеното имуществено участие при персоналните дружества. За съжаление, този модел може да бъде консистентно открит единствено в предвоенната ни доктрина, но не и в съвременната – въпреки че в последната се срещат и докторски дисертации, посветени на събирателното дружество.

13.1. Ще започна със златния и все още недостигнат стандарт в осмислянето на българското събирателно дружество – какъвто според моето скромно мнение все още си остава Том втори от Коментара на Търговския закон на Петър Джидров²³. Коментирайки чл. 107 и чл. 108 от стария ни Търговски закон, на с. 478 и с. 482 от своето съчинение Джидров посочва следното:

„Дружественото състояние трябва да се приведе в известност на основание един инвентар и равностетка по това време, и неговият дял се определя по начина, който е определен за изчисление и разпределяне на годишната печалба“.

„Начинът, по който ще стане оценката, се определя от сключения между съдружниците договор – преди или след излизането на съдружника. Той не е длъжен да се подчини на оценката в инвентара и равностетката. Ако не може да се постигне споразумение, въпросът се решава от съда, въз основа на сключението на експертиза“.

13.2. Позволих си да подчертая релевантните за темата на настоящото изследване акценти в горния цитат, защото те са достатъчни, за да бъде разбрана мисълта на Петър Джидров. А тя е, че функцията на „инвентара“ и „равностетката“ (т. е. на счетоводния баланс) не е оценителна, а „фиксираща“. Този баланс само „привежда в известност“ активите и пасивите на дружеството към една конкретна дата, но начинът на „оценката“ не се определя от този баланс, а „от сключения между съдружниците договор“ или „от

²² Тихолов, С., цит. съч., отправя следната препоръка: „De lege ferenda може да се предложи от текста на чл. 97, ал. 2 ТЗ да отпадне изразът „годишната му“ и стане „печалбата му“, а след израза „за времето до прекратяването на членството“ бъде добавено „въз основа на счетоводен баланс към края на месеца, през който е настъпило прекратяването“. По този начин се уеднаквява режимът на уреждане на имуществените отношения с този, приложим при ООД.“. Ето как погрешните интерпретации на чл. 97 и чл. 125, ал. 3 ТЗ взаимно си отдават енергия и – сякаш по модела на ядрения синтез – генерират мощна ударна вълна, помитаща всякаква правовост в разглежданата материя. Оказва се, че златният стандарт на справедливата стойност на прекратеното имуществено участие трябва да бъде девалвиран до балансовата оценка, вместо този стандарт да ни накара да се замислим за действителния предмет и смисъл на специалната и *характерна единствено за ООД* разпоредба на чл. 125, ал. 3 ТЗ. Като краен резултат, горното предложение de lege ferenda се свежда до „обезглавяването“ и на чл. 97 ТЗ – този път не чрез тълкувателна, а чрез законодателна гилотина.

²³ Джидров, П., Коментар на Търговския закон, Том II, С.: Издателска къща „Христо Ботев“, 1993 (Оригиналното издание е от 1910г.).

съда, въз основа на заключението на експертиза²⁴. Ако обаче не вникне в тези важни детайли, прибързаният тълкувател лесно би могъл да си помисли, че смисловият акцент на горния цитат се носи от израза „неговият дял се определя по начина, който е отреден за изчисление и разпределяне на годишната печалба“ – т. е. по един балансов модел.

13.3. Че това обаче далеч не е така е видно от факта, че на с. 478 от цитираното съчинение, точно след горния подвеждащ израз, Джидров реферира към Staub's Kommentar zum Handelsgesetzbuch (от който всъщност е и „заел“ този израз). А каква е вдъхновяващата и категорична позиция на посочения коментарен източник по разглежданата тук тема читателят може да види в карето към настоящата статия. Тази позиция няма нищо общо с безправната идея за „балансирана оценка“. Не би и могло да бъде иначе, защото оригиналният и коментиран от Staub израз в относимия чл. 738 от BGB²⁵, който урежда размера на вземането на прекратилия членството си персонален съдружник, би следвало да се преведе като „...и да му изплати [на оттеглящия се съдружник] това, което той би получил в случай на ликвидация на дружеството към момента на оттеглянето“. За да не остане никакво съмнение по темата, ал. 2 на чл. 738 BGB добавя: „Стойността на активите на дружеството, доколкото е необходимо, се определя чрез оценка“²⁶.

13.4. Честно казано, рядко съм изпитвал по-голямо откривателско вълнение и тълкувателна благодарност в сравнение с момента, в който – спонтанно и в самия край на работата ми по настоящото изследване – си направих труда да проверя **какво точно** е имал предвид Джидров, реферирайки към Staub's Kommentar zum Handelsgesetzbuch²⁷. Защото написаното от Staub роди не само вдъхновяващото „каре“ на настоящата статия, не само даде тласък на поредния силен аргумент за тезата ми, но и ми позволи да видя начина, по който се е стигнало до „тълкувателното престъпление“, което изобличавам. Този начин – отново и отново – е все същата повърхностност и тълкувателен мързел, с които не само мислим, но и четем. **Защото, ако авторите на дисертационни (а и не само) трудове в материята на събирателното дружество си бяха направили труда да**

²⁴ Това разбиране на Джидров съвпада като логика и модел с изолираната в доктрината ни (но много по-близка до истината) теза на проф. Калайджиев, имаща за предмет оценката по чл. 125, ал. 3 ТЗ – виж **Калайджиев, А.,** Търговци, С.: Сиби (2021), с. 437.

²⁵ Този израз е „...und ihm dasjenige zu zahlen, was er bei der Auseinandersetzung erhalten würde, wenn die Gesellschaft zur Zeit seines Ausscheidens aufgelöst worden wäre.“. С цел максимална яснота отбелязвам, че чл. 738 от BGB е посветен на гражданското дружество. BGB обаче се прилага субсидиарно за неуредените от HGB въпроси, а такъв въпрос е и оценката на прекратеното участие в персонално дружество и в ООД.

²⁶ „Der Wert des Gesellschaftsvermögens ist, soweit erforderlich, im Wege der Schätzung zu ermitteln“.

²⁷ Причината за горната тълкувателна прецизност не е само навикът ми да проверявам внимателно източниците, на които се позовавам, но преди всичко „ужасът“, че чрез израза „неговият дял се определя по начина, който е отреден за изчисление и разпределяне на годишната печалба“ Петър Джидров може да е имал предвид балансова оценка на прекратеното участие. Слава Богу, този ужас се оказа неоправдан. Напротив, моите съмнения доведоха до изкопането на тълкувателното съкровище, изложено в „каreto“ на настоящия труд – **което не принадлежи само на събирателното дружество, но и на ООД, както и на дружествата с променлив капитал и изобщо – на правната цивилизация.** Честно казано, бях силно затруднен да подбера материала за карето на статията – защото с който и коментар на HGB или на GmbH да се консултирах, откривах пасажи, които са еднакво категорични, убедителни, отрезвяващи и вдъхновяващи за юрист, „свикнал“ с безправната теза за балансова оценка на прекратеното участие.

прочетат внимателно не само Джидров, но и Коментара на Staub, те никога не биха си и помислили да проповядват тезата, че оценката на прекратеното участие в събирателно (*a и в което и да е друго „затворено“ дружество*) се извършва по модела на един „легален“ пладнешки обир – чрез балансова оценка.

13.5. Следващият безспорен авторитет, тълкувал институтите на събирателното дружество в предвоенната ни доктрина, е проф. Любен Диков, който посочва следното²⁸: *„Излезлият съдружник придобива едно парично вземане за принадлежащата му се от дружествения имот част... За констатиране на големината на този дял се съставлява специален баланс с оглед на момента, в който съдружникът е напуснал д-вото. Оценките в този баланс не стават нито по покупната, нито по продажната цена на отделните права и вещи, но с оглед на обстоятелството, че същите са още съставна част от едно „живуеще предприятие, сир. с оглед на създадените му връзки, възможности за пласмент, шансовете за по-голяма печалба и т. н. Съставянето на подобен баланс може да предизвика големи разногласия между излезлия съдружник и останалите членове, поради което на практика обикновено уговарят още в дружествения договор по-обективен критерий за оценяване, напр. по записаната в книгите стойност...“* (подч. мое). Оставям на читателя да прецени самостоятелно кой, според проф. Любен Диков, е принципният и заложен в стария ни Търговски закон модел на оценка на участието в събирателно дружество – този на балансовата стойност или този на справедливата оценка на един „дишащ“ бизнес.

13.6. Становищата в съвременната доктрина по тълкуването на чл. 97 ТЗ са принципно хомогенни – с едно ярко и озадачаващо изключение. Почти всички автори поддържат, че релевантният модел на оценка на прекратеното имуществено участие е пазарният²⁹. Има обаче и правни писатели, които твърдят, че делът на прекратилия членството си персонален съдружник се оценява по балансова стойност³⁰. Забележителна е лекотата и категоричността, с която тази втора група автори – при това, пишейки не само

²⁸ Диков, Л., Курс по търговско право, С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1992, с. 154. (Оригинално издание е от 1935г.).

²⁹ Григоров, Г., Търговско право, С.: Fast Print Books (2023), с. 195. Посоченият автор уточнява, че „в доктрината се смята, че по аналогия с чл. 125, ал. 3 ТЗ за ООД вземането към СД [събирателното дружество] се определя на основа на балансовата стойност на имуществото“ и реферира към ползваните и от мен по-горе съчинения на Петър Джидров и проф. Любен Диков, както и към Герджиков, О., Коментар на Търговския закон, Книга първа, С.: Софи-Р (1991), с. 302 и Антонова, А., Събирателно дружество, С.: Сиби (2004), с. 150. Видно от изложението в т. 13.1. – т. 13.5. по-горе, коректна е единствено референцията към съчинението на Антонова, А., защото единствено тя поддържа експлицитно тезата за балансова оценка на участието на персоналния съдружник. Герджиков, О. е най-малкото неясен по разглеждания въпрос, а Петър Джидров и проф. Любен Диков – видно и от използваните по-горе цитати – никъде не твърдят балансов модел на оценката. Тезата за пазарен (*a не баланс*) модел на оценката по чл. 97 ТЗ се поддържа и от Калайджиев, А., Търговци, С.: Сиби (2021), с. 326. Допуснатата от Григоров, Г. неточна референция, както и двусмислието в тезата на Герджиков, О. същевременно разкриват един от по-дълбоките корени на заблудите при тълкуването на чл. 125, ал. 3 ТЗ – което ми даде и основанието за дългата, но важна бележка № 23 по-горе.

³⁰ Антонова, А., Събирателно дружество, С.: Сиби (2004), с. 150.

монография за събирателното дружество, но и докторска дисертация – „решават“ сложния въпрос, адресиран и от настоящото обемно изследване³¹.

13.7. Становището на проф. Огнян Герджиков по разглеждания тук „преюдициален“ въпрос, касаещ оценката на прекратеното имуществено участие в събирателно дружество, за мен е по-скоро неясно и вътрешно противоречиво. Допускам, че това се дължи на същите причини, които изложих в т. 13.2 по-горе, т.е., на **привидната** неяснота в изложението на Петър Джидров, която ме принуди да „разследвам“ какво точно последният е искал да каже. В Том първи на Коментара на Търговския закон³² проф. Огнян Герджиков твърди, че *„при всички случаи на напускане или изключване на съдружник той има право да получи дела си от дружественото имущество...Размерът на този дял трябва да е равен на ликвидационния дял на съдружника, без тези дялове да са тъждествени“* (подч. мое). Това разбиране далеч не оставя впечатлението за балансов модел на оценката, а напротив – чрез референциите към „дружественото имущество“ и аналогията с ликвидационния дял – сочи категорично на пазарно детерминирана оценка (*каквато е и очевидната идея на цитирания в т. 13.3. по-горе чл. 738 от BGB*). Същевременно обаче проф. Герджиков твърди, че *„на основата на съставения баланс става възможно да се изчисли стойността на дела на прекратилия членството от имуществото на дружеството“* (подч. мое) – а това вече е формулировка, индикираща балансова оценка. Тъй като проф. Герджиков бе един от първите тълкуватели на ТЗ – при това, несъмнено авторитетен и компетентен – доверието към написаното от него е разбираемо. Стига обаче той да не бъде четен както Дяволът чете Евангелието и да се игнорира изтъкнатото по-горе вътрешно противоречие в тезата му, което от една страна не позволява извод в полза на балансовата оценка, но от друга – представлява очевидна „бананова кора“, на която невнимателният читател лесно може да се подхлъзне³³.

13.8. Горната „бананова кора“ (*за щастие*) е била избегната от повечето тълкуватели на събирателното дружество. Според моя, смея да твърдя, достатъчно задълбочен анализ, обаче, тя – в съчетание с мощната „подкрепа“ на балансовата терминология на чл. 125, ал. 3 ТЗ – се е оказала фатална за интерпретаторите на чл. 125, ал. 3 ТЗ. Защото, ако не реалният бизнес на дружеството (*справедливата му оценка*), а неговият квази-ликвидационен счетоводен баланс е „властелинът“ на територията на събирателното дружество, то не може да бъде открита убедителна причина този властелин да не анексира и територията на ООД. Надявам се, че този мой извод обяснява обема и

³¹ Становището и „аргументацията“ на тези автори (*Антонова, А., цит. съч., с. 150*) се изчерпват с лишено от каквито и да било доводи твърдение, че *„за да се определи паричното вземане на съдружника, чието членство е прекратено, се изготвя счетоводен баланс на наличното имущество към момента на прекратяване на участието в СД [събирателното дружество], т.е. при определяне на вземането се изхожда от балансовата стойност на активите на дружеството“* (подч. мое). Референции към доктрина, съдебна практика, сравнителноправни източници и историята на разглеждания институт, които да подкрепят цитираното твърдение, липсват.

³² Герджиков, О., Коментар на Търговския закон, Книга първа, С.: Софи-Р (1991), с. 302.

³³ Както видяхме, тази бананова кора не е била забелязана дори от авторите на докторски дисертации.

тълкувателния хъс, вложени в горния анализ – който привидно няма нищо общо с темата на настоящия труд, но всъщност е единият от двата златни тълкувателни ключа за нейното изясняване³⁴.

14. Слава Богу, тълкуването на чл. 97 ТЗ от страна на практиката на ВКС е консистентно, а бих добавил с въздишка на облекчение – и принципно правилно. „Еталон“ по разглежданата тема (в контекста на *персоналните дружества*) са Решение № 113 от 14.08.2017г. по т. д. №1407/2016г. на II т. о. на ВКС и Решение № 187 от 15.10.2018г. по т. д. №1932/2017г. на I т. о. на ВКС. Есенцията на горните две решения може да бъде обобщена чрез следния съвпадащ цитат от тях: *„Поради еднаквото съдържание на двете права – правото по чл. 97 ал.2 от ТЗ и правото на ликвидационен дял, стойността на дела на напускащия/починалия съдружник в хипотезата на чл. 97 ал.2 от ТЗ следва да се определи на база притежаваното от дружеството към момента на прекратяване на членственото правоотношение чисто имущество, **остойностено по действащите към същия момент пазарни цени.**“* (подч. мое)³⁵. Както ще стане ясно от следващия Раздел V, единственият недостатък на горното разбиране е референцията към „пазарната“, вместо към „справедливата“ стойност на прекратеното участие. Защото „пазар“ за това участие при персоналните дружества не съществува – както не е съществува и при ООД.

15. Позволих си горното привидно отклонение от темата на настоящото изследване поради вече подчертания факт, че в разглежданата материя това, което е приложимо за персоналните дружества, следва да е **принципно** приложимо и за ООД – в областта на „сечението“ между институтите по чл. 97 и в чл. 125 ТЗ. Защото областта на това сечение се дефинира от уредения в тези разпоредби по-общ институт (*на прекратяване на членството/участието*) и от споделената есенциална черта на събирателното дружество и на ООД – тази на търговското дружество, в което се влиза не с цел да бъде придобито членство или да се играе „счетоводен хазарт“, а за да бъде учредена, развита и реализирана една инвестиция. **Ако обаче целта на участието в търговско дружество е именно тази, то заложеният в закона модел на оценката не може да бъде балансов, защото подобно разрешение дефинитивно и изначално би компрометирало горната цел, както и конституционната закрила на правото на собственост и на инвестициите.**

16. На следващо място, принадлежността и на събирателното дружество, и на ООД към затворените дружествени форми, не позволява да бъде заобиколен ключовият факт, че

³⁴ Ако някой от моите недоброжелатели – които не бих нарекъл „читатели“, а само (*дежурни*) „коментатори“ под статиите ми в Lex.bg – е имал енергията и „времето“ да стигне до тази част на статията, бих предположил, че неговият коментар би бил *„Стефанов вади от девет кладенеца вода, само и само, за да „докаже“ псевдонаучните си тези. Явно, след като не може да се хабилитира, пак е изгубил дело.“* Не зная как да се обърна към подобни недоброжелатели – защото „колега“ с тях аз никога не съм бил и никога няма да бъда. Въпреки това базисно ограничение в „творческата среща“ помежду ни, вероятно бих им казал – *„Да, прав сте напълно. Вадя не само от девет, но и от повече кладенци вода. И винаги проверявам дали тя става за пиене – както направих и за „кладенеца“ на чл. 97 ТЗ. Защото от тази вода пия не само аз, но и други, а аз не бих искал да отрова умовете им.“*

³⁵ Не мога да игнорирам очарователната асоциация (*или надежда?*), че авторите на горните съдебни мотиви са прочели било чл. 738 BGB, било доктрина по тълкуването му.

институтът на прекратяване на членството/участието е, от една страна, своеобразен аналог на базисното право на ликвидационен дял, а под-институтът на оттеглянето на съдружник от ООД представлява и алтернативна на транслативните сделки форма на волеви „изход“ от дружеството. Именно това е и причината тези институти да съществуват при затворените корпоративни форми и да не могат да бъдат открити при акционерното дружество. Бидейки системен и съзнателно уреден от законодателя аналог именно на общите и *пазарно* детерминирани форми на монетизиране на имущественото участие в дружеството, институтите по чл. 97 и чл. 125 ТЗ **не биха могли да почиват на балансов модел** на уреждане на последиците от прекратяването на това участие. Защото това би означавало подкопаване и още по-точно, базисно миниране на тези институти – на тяхната стройна вътрешна логика и на техните правни, стопански и етични цели.

17. В светлината на горните съображения цитираният в т. 14 по-горе решаващ мотив на Решение № 113 от 14.08.2017г. по т. д. №1407/2016г. на II т. о. на ВКС и Решение № 187 от 15.10.2018г. по т. д. №1932/2017г. на I т. о. на ВКС **същевременно е и широко отворена врата към правилното тълкуване и на чл. 125, ал. 3 ТЗ**. Парадоксално и поучително е, че тази врата е била пропусната както от съвременната доктрина, така и от самия ВКС. Причината за този фатален пропуск, както, надявам се, следващото изложение ще докаже, е една „оптическа илюзия“ и липсата на достатъчно задълбоченост и системен подход при тълкуването и осмислянето на закона. Защото, ако цитираният в т. 14 мотив на ВКС е правилен (*a той е!*), той би следвало да бъде приложен и спрямо чл. 125, ал. 3 ТЗ, тъй като от гледище на **същността** на уредените от чл. 97 и чл. 125 ТЗ правни явления (*прекратяване на членството/участието в „затворено“ търговско дружество и ликвидирането на имуществените последици от това*) има само една разлика: събирателното дружество е персонално, а ООД – капиталово. Това важно различие обаче не е основание за принципно различни и дори диаметрално противоположни модели **на оценката** на прекратеното имуществено участие.

18. Следователно, поради „ексклузивната“ си връзка единствено с ООД, но не и с останалите „затворени“ дружествени форми (*аргумент от чл. 97 и чл. 260м ТЗ*), **разпоредбата на чл. 125, ал. 3 ТЗ би могла да има само един ratio legis – капиталовата същност на ООД и още по-точно, стабилният и установен в интерес на дружествените кредитори капитал**. Именно тази същност обаче не само не позволява балансов модел на оценката на дружествения дял, но напротив – императивно и *per argumentum a fortiori* налага оценка по справедлива стойност. **Защото, за разлика от персоналния съдружник, този в ООД е капиталов инвеститор, „въоръжен“ с принципно „безсмъртния“ и стопански ценен инструмент на дружествения дял (въздигнат в обект на правото на собственост) – поради което монетизирането на инвестицията му по балансова стойност е *contradictio in adjecto*, минаращо не само капиталовата същност на ООД, но и самите устои на института на търговското дружество, правовата държава и Конституцията**. Забележително и поучително е как горната очевидна истина – вече повече от тридесет години – не е достигнала до съзнанието на българските тълкуватели на ООД.

19. Що се отнася до тълкуването на чл. 125, ал. 3 ТЗ, изглежда съвременето ни е постигнало (*почти*) илюзорния идеал на *consensus sapientium* – не изпитвайки абсолютно никакви съмнения в балансовия модел на оценка на дружествения дял. Тази горчива реалност прави излишно цитирането на правна доктрина и съдебна практика. От известните ми автори единствено проф. Ангел Калайджиев е на мнение³⁶, че тази разпоредба не урежда балансов модел на оценката, а единствено „*кои активни и пасиви трябва да се оценят, за да бъде определена паричната равностойност на дружествения дял*“. Според посочения автор обаче „*меродавна за оценката следва да е пазарната, а не балансовата стойност на активите и пасивите...*“. Аргументацията на тезата е кратка и се свежда до съображения, свързани със забраната за неоснователно обогатяване. Както ще стане ясно в хода на изследването, горната теза на проф. Ангел Калайджиев е плод на търсене в правилната посока. Самата теза обаче е погрешна, защото счетоводният баланс по чл. 125, ал. 3 ТЗ няма отношение (*нито предметно, нито темпорално*) към **оценката** на дружествения дял, а регулира друга материя. Тезата е и неточна, защото реферира към пазарната, а не към справедливата стойност на дружествения дял. Важното и не по-малко ключово за осмислянето на чл. 125, ал. 3 ТЗ (*и изобщо, за оценката на прекратено участие в „затворена“ дружествена форма*) разграничение между тези две различни бази на стойност, е предмет на Раздел V по-долу. Преди това обаче се налага да бъде поставена здравата историческа и сравнителноправна основа на по-нататъшното изследване – едно необходимо тълкувателно начинание, което досегашната доктрина и съдебната практика отново са си спестили.

IV. Малко (но затова път – безкрайно важни) история и сравнително право

20. Не са много тълкувателите, които си правят труда да проследят генезиса на дадена правна уредба и да се запознаят с материалите по приемането на закона, който интерпретират. Тази „зараза на мързела“ е упорита и повсеместна, но опустошителна за правоприлагането и правната наука. Защото всеки правен институт има някаква базисна и вътрешно логична концепция и тя в повечето случаи може да бъде идентифицирана още от първоначалния законопроект. Фината настройка на детайлите (*в законодателната комисия на Народното събрание или в пленарна зала*) е възможна и често срещана, но тя рядко би подменила самата основа на урежданото явление. В допълнение на това, евентуалните **контрасти** между текста на законопроекта и на приетия закон позволяват постигането на допълнителна тълкувателна дълбочина – давайки ни възможност да видим и по-фините детайли на конкретния начин, по който законодателят е реализирал концепцията си.

20.1. Внесеният във Великото народно събрание на 25.02.1991 г. законопроект за ТЗ е съдържал първоначален чл. 156, озаглавен „Прекратяване на участието в дружеството“ и имащ две алинеи. Първата от тях принципно съвпада със сегашния чл. 125, ал. 1 ТЗ (*в законопроекта е пропусната хипотезата на обявяване на съдружник в несъстоятелност*), а първото изречение на втората – с днешния чл. 125, ал. 2 ТЗ.

³⁶ Калайджиев, А., цит. съч., с. 437.

20.2. Второто изречение на чл. 156, ал. 2 от законопроекта е имало следната редакция: *„Имуществените последици от прекратяването се уреждат в края на съответната календарна година след приемането на годишния счетоводен отчет“* (подч. мое). За мен е очевидно, че този текст не е имал за цел да уреди балансов модел **на оценка** на дружествения дял, а съвсем различна материя. Коя е тази „различна материя“ ще бъде предмет на анализ в Раздел VII (*Част II*) на настоящия труд. При работата по законопроекта темата, която е била предмет на цитираното второ изречение на чл. 156, ал. 2 от него, с основание е била обособена в самостоятелната ал. 3 на днешния чл. 125 ТЗ – с очевидната цел правилото да е приложимо не само при оттеглянето на съдружник с предизвестие, но и за всички останали основания за прекратяване на участието в ООД.

20.3. Втората и не по-малко важна промяна е, че изискването за приемане на годишния финансов отчет е отпаднало и е било заменено от изготвянето на междинен *„счетоводен баланс към края на месеца, през който е настъпило прекратяването.“* Основанията за тази промяна – поне според мен – са както очевидни, така и разумни. Първото основание е в съкращаването на срока, в който следва да бъде извършена балансовата **проверка** (*а не оценка*) по чл. 125, ал. 3 ТЗ и съответно, в регламентирането на един дисциплиниращ и кратък срок за ликвидация на имуществените последици от прекратяване на участието. Второто основание е може би по-важно и се свежда до идеята за избягване на рисковете и несигурността, свързани с приемането на годишния финансов отчет. Защото той може и да не бъде приет – вкл. от оставащите в дружеството (*най-често – мажоритарни*) съдружници, а може и да се окаже и ретроактивно компрометиран – в резултат на уважаването на иск по чл. 74 ТЗ. **Ако съм прав в горното тълкуване, всички промени в първоначалния модел на чл. 125, ал. 3 ТЗ са инспирирани от базисната цел на института на прекратяване на участието в ООД, която подчертах и в предходната ми статия в Lex.bg (виж [тук](#) и [тук](#)) – закрилата на легитимния интерес на съдружника от справедливо монетизиране на дружествения му дял.** Тази водеща идея обаче – която авторите на ТЗ явно са осъзнавали и са се погрижили да подсилят – е абсолютно несъвместима с критикуваното от мен тълкуване на чл. 125, ал. 3 ТЗ, според което целта на посочената разпоредба практически се свежда до идеята прекратилият участието си съдружник да бъде стопански ограбен.

20.4. За съжаление, третата промяна в текста на законопроекта се е оказала фатална за осмислянето и прилагането на днешния чл. 125, ал. 3 ТЗ. Тя се изразява в замената на израза *„след приемането на годишния счетоводен отчет“* с настоящия легален израз *„въз основа на счетоводен баланс“*. Промяната е фатална, защото предлага на прибързания тълкувател апетитната примамка на определени „оценителски“ конотации – залагайки по този начин и трудно забележим тълкувателен капан. Това е така поради факта, че докато темпоралният предлог *„след“* несъмнено индикира **релевантната дата** на извършването на един **счетоводен тест**, който **следва по време** (*по правило – с месеци*) възникването на имуществените последици³⁷, а следователно, и релевантната

³⁷ Това е особено очевидно в случай, че прекратяването на участието (*например, смъртта на съдружник*) е настъпило в началото на съответната година. В тази хипотеза, според чл. 156 от законопроекта за ТЗ, би имало почти година между момента, в който съдружникът е престанал да съдейства за дейността на

за тяхната оценка дата, то изразът „**въз основа на счетоводен баланс**“ – поне на пръв поглед – дефинира балансов модел **на оценката** на дружествения дял. Именно в горния фин тълкувателен капан българският тълкувател пребивава доброволно вече повече от тридесет години – не успявайки да види нито, че „въз основа“ **не означава „според“ или „съгласно“**, нито **не по-малко важния факт, че за да бъдат изобщо уредени, имуществените последици по чл. 125, ал. 3 ТЗ трябва вече да са възникнали, а следователно – и принципно фиксирани по размер към момент, който предхожда балансовата дата.**

20.5. Горните фини тълкувателни нюанси обаче могат да бъдат видени само от юрист, който е схванал общата логика и същността на института, който тълкува и е забелязал, че той почива на особеностите на търговските дружества, а не на аналогии с кооперациите. Тъй като – както неуморно подчертавам, а надявам се, и доказвам чрез публикациите си – съвременният тълкувател е изкушен от лесни и бързи печалби, предварителното и задълбочено изясняване на тази логика и същност се оказват твърде тежко бреме за него. Като последица от горната неоправдана редуция на мисловния процес, съвременните тълкуватели на ООД не успяват да видят и самия институт на прекратяване на участието в ООД³⁸, а отгук – и да извлекат тълкувателните консеквенции на характерния за него темпорален „луфт“ между датата на прекратяване на участието, от една страна и датата на счетоводния баланс по чл. 125, ал. 3 ТЗ, от друга. Именно този луфт обаче доказва, че чл. 125, ал. 3 ТЗ няма за предмет **релевантната оценка** на дружествения дял, а извършването на **вторична, последваща и допълнителна проверка**, която има свършено различни (*капиталови*) функции.

20.6. Последицата от горния тълкувателен пропуск е фатална за осмислянето на чл. 125, ал. 3 ТЗ. Защото, ако членството е прекратено в момента на формирането на прекратителните основания по чл. 125, ал. 1 и 2 ТЗ (*както неуморно проповядва критикуваното от мен разбиране*), то и „вземането по чл. 125, ал. 3 ТЗ“ **би следвало да възникне в същия момент – „заменяйки“ вече погасения (заедно с членството) дружествен дял**³⁹. Оказва се обаче, че именно това е темпорално, правно и логически невъзможно в рамките на критикуваното от мен господстващо тълкуване на чл. 125, ал. 3 ТЗ. Защото според него самото вземане е функция на едно **бъдещо състояние** на имуществото на дружеството и съответно, на бъдещата балансова дата. Ако тази оценка не покаже положителна балансова стойност на дружествения дял, вземане изобщо не възниква. А това означава, че то не би могло да съществува и в периода преди релевантната балансова дата по чл. 125, ал. 3 ТЗ. **Следователно, критикуваната от мен теза би могла да е коректна единствено, ако, по някаква Хъмпти-Дъмтиевска**

дружеството и релевантния финансов отчет. Съответно, не би имало никаква логика отношенията с наследниците да бъдат ликвидирани въз основа на балансова оценка, извършена близо година по-късно. При промяната на първоначалния текст от законопроекта обаче горната очевидност е била замъглена и така и не е била забелязана от съвременните тълкуватели на чл. 125, ал. 3 ТЗ.

³⁸ Виж статията ми „Институтът на прекратяване на участието в дружество с ограничена отговорност по смисъла на чл. 125 от ТЗ“, публикувана от Lex.bg [тук](#) и [тук](#).

³⁹ Именно това е тезата на т. 7.2. от мотивите към Тълкувателно решение № 1 от 31.05.2023 г. на ОСТК на ВКС – която цитирам и по-долу. Макар и имаща за предмет чл. 517, ал. 3 ТЗ, логиката на тезата би следвало да е приложима и за общия случай по чл. 125, ал. 2 ТЗ.

„правна“ логика, допуснем, че в периода между датата на прекратяване на участието си и балансовата такава по чл. 125, ал. 3 ТЗ „бившият“ съдружник ще пребивава в правен и стопански вакуум – не притежавайки нито дружествен дял (*защото вече не разполага с членство*), нито вземане за неговата равностойност (*защото „раждането“ на това вземане лежи в бъдещето*). Алтернативно, ще трябва да приемем, че вземането „възниква“ на датата на прекратяване на участието и въпреки това никой не знае неговия размер, а на балансовата дата по чл. 125, ал. 3 ТЗ може да се окаже и че вземане изобщо няма. Ако работехме с математика или физика, бих казал, че подобни фокуси не са позволени. Те не би трябвало да са възможни и в областта на правото. Фактът, че критикуваното от мен тълкуване на чл. 125, ал. 3 ТЗ ги позволява показва единствено фундаменталните заблуди, на които то е основано.

21. След като видяхме, че нито първоначалният модел на чл. 125 ТЗ, нито авторитетната ни (*и напълно синхронизирана с германската*) предвоенна доктрина в материята на персоналните дружества дават каквото и да било основание имуществените последици от прекратяването на участието в търговско дружество да се дефинират от балансов модел на оценка, нека (*в контраст с преобладаващия съвременен „херменистичен“ подход*) погледнем и отвъд нашия тесен „балкански“ двор – към съвременните чужди законодателства. Очаквано, ще започна с Германия, в чието правно лоно е заченото самото ООД.

21.1. Както, надявам се, ще имам шанса да демонстрирам в следваща публикация, пътят на германската доктрина и съдебна практика в материята на оттеглянето и изключването на съдружници от ООД е бил дълъг, криволичещ и труден. Има обаче един въпрос, в чийто отговор германските юристи никога не са изпитвали съмнение – при липсата на правомерна и дерогираща закона уредба в дружествения договор, имуществените последици от оттеглянето и изключването на съдружници поради важни причини **се дефинират от пазарната стойност на дружествения дял, която от своя страна – поради липсата на пазар на дружествените дялове – се определя по т.нар. „косвен метод“**, т.е. **на базата на пазарната стойност на цялото дружество**⁴⁰. Тъй като методът на оценка на дружествения дял е косвен и поради това е основан на хипотетична сделка не с този дял, а с цялата компания, германската съдебна практика последователно отрича както отбивите за липса на ликвидност, така и тези за липса на контрол. Защото такива отбиви, при сделка с целия бизнес на дружеството, пазарът не познава.

21.2. **Към горния принцип, според практиката и доктрината в Германия, се наслагват характерните за капиталовите дружества правила за закрила на капитала, които не засягат самата релевантна оценка на дружествения дял, а**

⁴⁰ **Kleindiek, D.**, в Lutter/Hommelhoff GmbH-Gesetz Kommentar, C.: Verlag Dr. Otto Schmidt KG (2023), с. 900. **Seibt, C. H.**, в Scholz Kommentar zum GmbH-Gesetz, I. Band, C.: Verlag Dr. Otto Schmidt KG (2022), с. 1840. В същия смисъл **Koh, A. K.**, Shareholder Protection in Close Corporations. Theory, Operation, and Application of Shareholder Withdrawal, C.: Cambridge University Press (2022), с. 116 – 117. Че релевантна (*дори в случаите на изключване поради важни причини*) е пазарната стойност на дружествения дял посочва и **Müller, K. J.**, The GmbH, A Guide to the German Limited Liability Company, C.: C. H. Beck (2016), с. 119.

единствено размера на правомерното *плащане* от страна на дружеството⁴¹. Разликата между двете явления е ярко видима в хипотезата, в която – поради съображения за закрила на капитала си – ООД не е в състояние да изплати пълната релевантна стойност на дружествения дял, поради което тя се изплаща от номинирано от дружеството трето лице или съдружник или в резултат на намаляване на капитала. **Защото при тези два алтернативни способа на уреждане на имуществените последици капиталовата пречка за изплащането на пълната релевантна стойност на дружествения дял бива преодоляна и тази стойност отново заема полагащия я ѝ се „по право“ (поради същността на института на прекратяване на участието) престол.** Съответно, в горните две хипотези дружеството се освобождава от надвисналия над главата му Дамоклев меч на принудителната ликвидация – защото пряко е удовлетворило или е осигурило удовлетворяването на **пълния икономически интерес** на прекратилия участието си съдружник, дефиниран от справедливата оценка на дружествения му дял.

21.3. В германската коментарна литература по GmbH се подчертава също така, че *„според настоящите познания методът на балансовата стойност по правило не е подходящ за определянето на стойността на компанията; той обаче може да бъде релевантен в специални случаи, като оценката на компании с ниски или липсващи приходи“*⁴². Нещо повече, дори в случаите, в които дружественият договор изрично предвижда именно балансова оценка, германската съдебна практика и доктрина не се колебаят да толерират подобни клаузи само в определени справедливи граници⁴³.

21.4. Поради горните положения – които са очевидни и безспорни за германския юрист – както и поради базисната цел на института на прекратяване на участието в ООД (*справедливото монетизиране на дружествения дял*), усилията на съдебната практика и доктрината в Германия нямат за предмет легалния модел на оценка на дружествения дял, а единствено изграждането на критерии, които да обуздаят договорното „творчество“ и да лимитират възможността моделът на пазарната оценка да бъде ограничаван чрез клаузи от дружествения договор или в резултат на новонастъпили и несъобразени от съдружниците обстоятелства, водещи до несправедлива диспропорция между

⁴¹ Koh, A. K., цит. съч., с. 119. Kleindiek, D., в Lutter/Hommelhoff GmbH-Gesetz Kommentar, C.: Verlag Dr. Otto Schmidt KG (2023), с. 898. В същия смисъл Seibt, C. H., в Scholz Kommentar zum GmbH-Gesetz, I. Band, C.: Verlag Dr. Otto Schmidt KG (2022), с. 1840.

⁴² Цитатът е от Kleindiek, D., цит. съч., с. 901.

⁴³ Kleindiek, D., цит. съч., с. 902 – 903. На с. 907 от същото съчинение посоченият автор приема, че при наличието на балансова клауза в дружествения договор, *„ако съдружникът се оттегля от дружеството поради важни причини, компенсирателното му може да се извърши по балансова стойност (ако по този начин се постигат поне 50 % от актуалната [пазарна] оценка), тъй като това е единствената възможност да бъдат съобразени и интересите на останалите съдружници“* (подч. мое). Сходно е и становището на Seibt, C. H., цит. съч., с. 1843, който посочва, че *„уговорката за компенсация по балансова стойност или други подобни рестрикции могат да бъдат възприети, ако не са грубо несправедливи за конкретния случай, при отчитане на условията към момента на постигането им. Ако обаче правото на оттегляне се явява последващо ограничено до неразумни предели, в резултат на възникването на груба диспропорция между договорната компенсация и икономическата стойност на дружествения дял, това не засяга валидността на компенсационната клауза, но тя, в случаите на оттегляне на съдружник, следва да бъде адекватно коригирана чрез допълнително тълкуване на дружествения договор [основано на новонастъпилите и несъобразени от страните обстоятелства]“* (подч. мое).

обективната стойност на дружествения дял и договорния модел на оценка. Развитието на съдебната практика в тази насока не се ограничава до идентифицирането на хипотезите на нищожни клаузи от дружествения договор (*вкл. поради противоречие с добрите нрави*)⁴⁴, но отива и по-нататък – адаптирайки изначално валидни уговорки към новонастъпили обстоятелства⁴⁵. Излишно е да подчертавам, че горната мисия на германските съдии и доктрина обслужва нуждите на справедливостта и легитимните интереси на оттеглящите се или изключени съдружници от обективна оценка на дяловото им участие. В контраст с тази цивилизационна и етична мисия на германските съдии и доктринери, нашият български *consensus sapientium* е достигнал своя мисловен „апогей“ в тезата, че чл. 125, ал. 3 ТЗ „несъмнено“ урежда балансов модел на оценка на дружествения дял и че този модел е легитимен, разумен и справедлив .

22. Оценката на дружествения дял на прекратилия участието си съдружник по справедлива цена (*“fair price”*) е безспорна в англоезичните юрисдикции⁴⁶. Нещо повече, цялостното изграждане и развитие на института на оттеглянето на съдружници в САЩ и Великобритания (*основан съответно на доктрините за „oppression” и “unfair prejudice”*) от страна на съдилищата е подчинено на интересите на миноритарните съдружници и на идеята, че всяко отстъпление от модела на *“fair price”* би покопало самите основи на този институт⁴⁷.

22.1. Подчертавайки горната истина, англоезичните автори посочват, че *„съдилищата като цяло отбелязват, че тези законови разпоредби са въведени в полза на миноритарните съдружници и че тези съдружници не трябва да бъдат наказвани в процеса на оценка [на дружествения им дял]“*⁴⁸ (*подч. мое*). Оценяването на дружествения дял по балансова стойност, както и стандартно прилаганите при пазарния подход отбиви за липса на ликвидност и за липса на контрол, представляват именно такова наказание, поради което са принципно отречени от англоезичната доктрина и съдебна практика, а както видяхме – и в Германия. Именно поради тази причина и двете разглеждани по-горе правни системи оценяват дружествения дял по т.нар. „косвен метод“ – на базата на оценка на цялото дружество, като интегриран и генериращ доход комплекс, т. е. по модела, на който (*при събирателното дружество*) настояват и цитираните в т. 13 Петър Джидров и проф. Любен Диков.

22.2. Тъй като никой не купува цялостен бизнес по балансова стойност, а горните отбиви не намират приложение при подобна сделка, **оценката на дружествения дял по справедлива стойност защитава в максимална степен водещия интерес, обслужван от института на оттеглянето на съдружници, а и изобщо, на прекратяването на участието.** Този ключов, фундаментален и легитимен интерес чуждестранните

⁴⁴ Kleindiek, D., цит. съч., с. 903.

⁴⁵ Kleindiek, D., цит. съч., с. 904 – 907.

⁴⁶ Koh, A. K., Shareholder Protection in Close Corporations. Theory, Operation, and Application of Shareholder Withdrawal, C.: Cambridge University Press (2022), с. 161 – 164 (*за Великобритания*) и с. 194 (*за САЩ*).

⁴⁷ Виж препоръчаното съчинение на Murdock, C. W., Evolution of Effective Remedies for Minority Shareholders and Its Impact upon Valuation of Minority Shares, Notre Dame Law Review, Volume 65, Issue 3, Article 2.

⁴⁸ Murdock, C. W., цит. съч., с. 484.

тълкуватели – за разлика от българските си колеги – не могат да си позволят да изхвърлят на боклука. Защото с това биха предали и призиванието си на юристи в правова държава, а и легитимните и очевидни интереси на прекратилите участието си съдружници, стоящи в самата основа на разглеждания тук институт.

23. Моделът на справедливата оценка на дружествения дял при прекратяване на участието в ООД е заложен и във всички развити европейски законодателства. Такова е разрешението на чл. 2473 от италианския *Codice Civile*, чл. 353 от испанския Закон за капиталовите дружества, чл. 240, ал. 5 от португалския Кодекс за търговските дружества във връзка с чл. 1021 от Гражданския кодекс на Португалия, чл. 825 от Швейцарския облигационен кодекс, чл. 5:154 от белгийския Кодекс за дружествата и асоциациите и чл. 2:343 от Гражданския кодекс на Нидерландия.

24. На фона на горния систематичен (*по линия на сравнението с персоналните дружества*) и сравнителноправен синхрон е неизбежен и въпросът какво би накарало законодателя от 1991 г.⁴⁹ да „поругае“ цивилизационните ценности, до които са достигнали не само едни от най-големите правни умове на България, но и всички развити съвременни законодателства, а „за капак“ – и самата Конституция, влязла в сила едновременно с ТЗ (*на 1 юли 1991 г.*). Защото замяната на исторически (*при събирателното дружество*) и сравнителноправно утвърдения модел на справедливата оценка на прекратеното участие с балансовия модел, привидан в чл. 125, ал. 3 ТЗ, представлява именно такова поругаване. Подобен злостен акт на българския законодател е още по-малко вероятен, предвид на декларирания в мотивите към законопроекта за ТЗ синхрон с развитите европейски законодателства. За съжаление, българските тълкуватели на ООД, вече повече от тридесет години, така и не са си задали горния базисен и естествен въпрос – което ме принуждава да се поставя в обувките им и да гадая по какъв начин биха разсъждавали, ако го бяха формулирали.

24.1. Единствената възможна „теория“ за подобно законодателно и етично „сепуко“ би могла да е тезата, че след като съдружниците в ООД имат базисно право на дивидент, а той се определя въз основа на счетоводен баланс, то и своеобразният „тотален дивидент“, като какъвто прибързано могат да бъдат видени имуществените последици по чл. 125, ал. 3 ТЗ, би следвало да е плод на балансовата оценка на дружествения дял⁵⁰. Макар и неизказана, горната теория вероятно мъждука в умовете на съвременните тълкуватели – ако не в съзнанието им, то в дебрите на несъзнаваното. Противното би означавало да допуснем, че съвременното тълкуване на чл. 125, ал. 3 ТЗ не почива на никакъв разум, а на послушното и безкритично „козируване“ пред буквата на закона – без при това тази буква да е била правилно прочетена, камо ли осмислена. Горното „спасение“ на господстващото тълкуване на чл. 125, ал. 3 ТЗ обаче е правно и логически невъзможно, а причините за тази невъзможност са няколко и са непреодолими.

⁴⁹ Вече подчертах в предходната ми статия в Lex.bg, че този „законодател“ практически е бил „въплътен“ в юристи от калибъра на проф. Витали Таджер, проф. Живко Сталев и Кръстю Цончев.

⁵⁰ Тази „теория“ ми бе подсказана от д-р Ценимир Братоев, за което съм му благодарен. Изрично уточнявам, че тя бе споделена от него не като тълкувателно верую, оправдаващо съвременното тълкуване на чл. 125, ал. 3 ТЗ, а само като евентуална негова „рационализация“.

24.2. На първо място (*както изрично признава и ВКС в цитираните в т. 14 по-горе свои решения*) институтът на прекратяване на участието в търговско дружество **се родее с правото на ликвидационен дял, а не с това на дивидент**. За разлика от „ликвидационните“ институти по чл. 97, чл. 125 и чл. 154 – 155 ТЗ, упражняването на правото на дивидент няма за последица изгубването на дружествения дял и цялостното монетизиране на капиталовата инвестиция. И след изплащането на дивиденти този дружествен дял остава жив и носещ есенциалния си потенциал да генерира полезна стопанска стойност – която може да бъде реализирана както чрез пазарно детерминирана транслативна сделка, така и чрез правото на ликвидационен дял (*което също почива на пазарни основи*).

24.3. На следващо място, „печалбата“, чието разпределение чл. 123 ТЗ визира, е счетоводно понятие. Поради това правото на дивидент е неразривно свързано със счетоводството на дружеството. Подобна счетоводна „привръзка“ по отношение на релевантната **оценка на дружествения дял** не се налага нито при правото на ликвидационен дял, нито при уредения в чл. 125 ТЗ институт. Несъмнено, по аргумент от чл. 125, ал. 3 ТЗ, счетоводството на дружеството е релевантно, но преди да преклудираме мисленето си с прибързани тези, следва да си поставим въпроса – „релевантно за какво?“. Този ключов въпрос обаче, с вече посоченото изключение на проф. Ангел Калайджиев, дори не е достигнал подсъзнанието на съвременните тълкуватели.

24.4. Следващата непреодолима **позитивноправна** пречка пред критикуваното тук тълкуване на закона е „Китайската стена“, издигната от чл. 133, ал. 1 ТЗ⁵¹. Защото тази стена, по подобие на чл. 30, ал. 1 от германския GmbH, брани самите устои на ООД и неговата капиталова същност, а отгук – и интересите на кредиторите. **На практика, тази разпоредба ни „казва“, че извън хипотезите на ликвидационен дял и на транслативни сделки, съдружниците в ООД могат да монетизират само „част от печалбата съразмерно на дяловете“ си, но не и онази квота от дружествения си дял, която не е елемент от „печалбата“, а от покритието на капитала**. Същият принцип, както обосновавам и в Раздел VII (*Част II на настоящото изследване*) – именно, защото е проявление на същността на ООД – е приложим и на плоскостта на чл. 125, ал. 3 ТЗ. Нещо повече, истинската цел на тази разпоредба е този принцип **да бъде гарантирано приложен** – като бъдат дефинирани релевантната дата и релевантният способ (*междинен счетоводен баланс*), въз основа на който да се извърши базисният и императивно необходим „тест“, залегнал не само в чл. 133, ал. 1 ТЗ, но и в самата капиталова същност на ООД. **Този тест има за цел да идентифицира онази „квота“ от вече формираната и необратима справедлива оценка на дружествения дял, която дружеството може правомерно да изплати на съдружника – без да накърнява покритието на капитала си**. Именно поради това, че **се наслажда** към базисния тест на справедливата оценка на дружествения дял, счетоводният баланс по чл. 125, ал. 3 ТЗ

⁵¹ Григоров, Г., цит. съч., с. 287, с основание акцентира на тази разпоредба и подчертава нейното принципно значение за правилното тълкуване на чл. 125, ал. 2 и 3 ТЗ.

логически *следва по време тази оценка*. Друга причина за темпоралния „луфт“ между прекратяването на участието и релевантната балансова дата няма.

24.5. Не на последно място, „спасителната теория“, която хипотетично допуснах в т. 24.1., не издържа елементарна критика и от гледище на самото право на дивидент. Защото това право по дефиниция е функция на волята на дружеството. Не могат да бъдат открити разумни основания „по-малкото“ („*обикновеното*“ право на дивидент) да е дефинитивно подчинено на волята на дружеството, но „по-голямото“ (*правото на „тотален дивидент“ по чл. 125, ал. 2 и 3 ТЗ*) да е функция на едностранната и немотивирана воля на оттеглилия се с предизвестие съдружник. Горното концептуално противоречие е логически непоносимо и компрометиращо из основи идеята за симетрия и сходна основа на двата съпоставяни института.

24.6. Изводът от горното изложение е, че тезата за своеобразен законодателен „квантов скок“ от исторически и сравнителноправно утвърдения модел на справедливата оценка на дружествения дял към този на балансовата „оценка“ по чл. 125, ал. 3 ТЗ няма дори минимална правнополитическа, логическа или етична опора. Нейната единствена и само привидна основа е буквата на тази разпоредба. За кой ли път обаче се налага да настоявам на истината, че за прибързания и повърхностен тълкувател тази буква не е спасителен пояс, а тежък воденичен камък, водещ единствено към мрачното, ледено и безправно дъно на юридическия океан.

V. Понятията „пазарна“, „справедлива“ и „балансирана стойност на дружествения дял“ и ключовите различия помежду им

25. Внимателният читател вероятно вече предсеща крайната и изненадваща дестинация, до която настоящото изследване ще го отведе. Въпреки това е наложително преди това да бъдат изяснени понятията за пазарна, справедлива и балансова стойност на дружествения дял. Без подобна яснота тълкуването на чл. 125 ТЗ рискува да затъне в друг коловоз, който е не по-малко кален и безправен от този на балансовата оценка – този на *пряката* оценка на дружествения дял по *пазарна* стойност⁵².

25.1. Релевантното понятие за „пазарна стойност“ вероятно е до болка познато както на повечето съдии, така и на съдебните адвокати – включително поради факта, че обичайно се цитира в съдебно-оценителните експертизи. (*Друг е въпросът, дали това цитиране е*

⁵² Както ще стане ясно в хода на изложението, оценката *на целия бизнес* на дружеството по пазарна стойност не поражда проблеми от гледище на прекратилия участието си съдружник – защото при подобна трансакция нямат място нито отбивите за липса на ликвидност, нито тези за липса на контрол. **Казано с други думи, при такава оценка пазарната стойност на компанията съвпада със справедливата – каквато възможност е изрично допусната и в пар 50.3 от Международен стандарт за оценяване 104.** Ето защо (*при прилагане на утвърдения в сравнителноправен аспект косвен метод на оценка*) съответната квота от тази стойност, припадаща се на дружествения дял на прекратилия участието си съдружник, отразява по справедлив начин обективната стойност на неговата капиталова инвестиция в ООД. Ако обаче по отношение на дружествения дял не се прилага косвен метод на оценка, основан на стойността на цялата компания и на сделка с нейния интегрален бизнес, а този дял се оценява директно и в контекста на сделка *с него*, различията в неговата справедлива и пазарна стойност (*както илюстрира и мотото на настоящия труд*) биха могли да са драстични – в резултат на прилаганите при пазарния подход отбивки за липса на ликвидност и за липса на контрол.

свързано и с последващо осмисляне). Международните стандарти за оценяване (МСО) дефинират пазарната стойност по следния начин: „Пазарната стойност е оценената сума, срещу която даден актив или пасив би трябвало да се прехвърли към датата на оценката **чрез сделка при пазарни условия между желаещ купувач и желаещ продавач**, след подходящ маркетинг, при което всяка от страните е действала информирано, благоразумно и без принуда.“⁵³ (подч. мое). В допълнение пар. 30.7. от МСО 104 пояснява, че „Пазарната стойност **не отразява характеристики на даден актив, които имат стойност за конкретен собственик или купувач**, и които не са достъпни за други купувачи на пазара. Тези предимства може да се отнасят до физическите, географските, икономическите или юридическите характеристики на даден актив. При определяне на пазарна стойност следва да се изключат всякакви такива елементи на стойност, защото, във всеки един момент, се допуска единствено съществуването на желаещ купувач, **а не на конкретен желаещ купувач.**“ (подч. мое).

25.2. От гледище на темата на настоящото изследване, бих искал да подчертая няколко ключови момента:

- 1) Пазарната стойност изхожда от **хипотетични**, а не конкретни страни по трансакцията;
- 2) Пазарната стойност почива на идеята за „сделка при пазарни условия между желаещ купувач и желаещ продавач“ и следователно, **изхожда от модела на транслативна сделка с оценявания актив** и съответно, от допускането, че за подобна сделка съществува пазар;
- 3) Тъй като релевантните за тази стойност „пазарни условия“ по правило отчитат както характерната за ООД липса на ликвидност на дружествения дял, така и отбивите за липса на контрол и съответно, премиите за контрол, пазарната стойност на дела **е функция и на тези модифициращи оценката фактори.**

26. В контраст с горния модел, пар. 50.1. от МСО 104 дефинира **справедливата** стойност като „оценената цена за прехвърляне на актив или пасив между идентифицирани, информирани и желаещи страни, която **отразява съответните интереси на тези страни**“. Следващият параграф от същия стандарт пояснява, че „справедливата стойност изиска да се изведе цена, която **е справедлива за две конкретни, идентифицирани страни**, отчитайки предимствата и неблагоприятните последици, които сделката носи за всяко от тях.“. По нататък пар. 50.4. от МСО 104 дава като първи пример за приложение на справедливата стойност хипотезата на „**определяне на справедлива цена за дялово участие във фирми, които не се търгуват на фондови борси**, когато участията на **две конкретни страни** може да означават разлика между цената, която **е справедлива за тях**, и тази, която би могла да се получи на пазара“.
(подч. мое).

26.1. Въпреки че навлизането ми в горната оценителска материя е плод не само на интересите ми, свързани с чл. 125 ТЗ, но и на съдебните ми битки с пристрастни или некомпетентни вещи лица, аз все пак не съм оценител, а юрист. Поради това няма да

⁵³ МСО 104 („Бази на стойност“, пар. 30.1.).

задълбавам в МСО, а ще се огранича – на базата на горните цитати – да акцентирам на важния факт, че адекватната база на стойност при оценката на дружествени дялове в случаите по чл. 125 ТЗ, е **тази на справедливата, а не на пазарната такава**. В случая не става въпрос за пазарно детерминирана транслативна сделка между хипотетични страни („*желаещ купувач и желаещ продавач*“), а за оценка, която е „**справедлива за две конкретни, идентифицирани страни**“ и при отчитане на „*предимствата и неблагоприятните последици, които сделката носи за всяко от тях*“.

26.2. Горният извод се подкрепя и от базисния факт, че „пазар“ на дружествени дялове практически не съществува – поради тяхната законова винкулираност и липса на борсово търгуване. Именно поради това МСО 104 дава като първи пример за приложимост на справедливата стойност хипотезата на дялово участие в затворени и борсово нетъргувани компании. В допълнение, ако отчетем същността на „сделката“, обективирана в придобиването на дялово участие в ООД, „**справедлива за две конкретни, идентифицирани страни**“ (*съдружника и дружеството*) би могла да бъде единствено оценката, стъпваща на цялостната бизнес стойност на компанията (*отчитаща съответно и приноса на съдружника*) и игнорираща характерните за пазарната стойност отбиви и премии за контрол, както и отбивите за липса на ликвидност. **Защото в случая принудителен контрагент по трансакцията е самото дружество и то не може да „пледира“ нито отбив за липса на ликвидност, нито такъв за липса на контрол.**

26.3. Горната истина се подчертава в чуждестранната доктрина по следния убедителен начин: „*Би било нелогично да се дисконтира стойността на дружествените дялове на миноритарните съдружници поради липса на ликвидност, когато оценката се извършва във връзка с процедура, която създава ликвидност*“⁵⁴ (*подч. мое.*). Що се

⁵⁴ **Murdock, C. W.**, цит. съч., с. 486. За да не бъде обвинен, че се позовавам на американска доктрина, ще си позволя да цитирам отново решението на Висшия окръжен съд на Кьолн от 26.03.1999г. (*Oberlandesgericht Köln, 19 U 108/96*), постановено по осъдителен иск на съдружник, напуснал ООД поради важни причини. (*Горното съдебно решение е достъпно на ел. адрес: http://www.justiz.nrw.de/nrwe/olgs/koeln/j1999/19_U_108_96urteil19990326.html*). Фокусът на това германско съдебно решение е оценката на дружествения дял на оттеглилия се съдружник, а в мотивите му откриваме следния вдъхновяващ и цивилизационно образователен пасаж: „*Въпросът, дали [при оценката] изобщо следва да се отчита отбив за липса на ликвидност ще бъде оставен отворен тук. При всички случаи, тази идея не може да бъде споделена при решаването на въпроса за компенсирането според дружественото право на съдружник като ищеца, който е бил принуден да се оттегли от дружеството поради важни причини. В подобни случаи отчитането на евентуалната ниска ликвидност [на дружествения дял] би предоставила на мажоритарните съдружници напълно неоправдана и едностранна преференция*“. За да бъде оценено истинското качество на горните мотиви, припомням, че нито изключването, нито оттеглянето на съдружници по важни причини имат експлицитна уредба в GmbH. Германската съдебна практика обаче – след десетилетни лутания – е „открила“ и двата института, достигайки до извода, че те са „вътрешно присъщи на ООД“. **Явно, за германските съдии оценяването на дружествения дял на оттеглилия се или изключен съдружник по справедлива стойност, също е „вътрешно присъщо“ – на самите институти на оттеглянето и изключването поради важни причини, както и на този на дружествения дял.** У нас обаче – както подчертах и в предходната ми статия в Lex.bg – дружественият дял не е на почит. На почит е „членството“ – което обаче не е обект на правото и няма имуществена стойност. Учудващо ли е тогава, че съвременният български юрист не вижда нищо

касае до прилаганите при пазарния подход отбиви за липса на контрол, в англоезичната съдебна практика с основание се посочва, че „при разпределението на активите в рамките на процедура по ликвидация всеки съдружник би получил еднаква сума за всеки свой дял, без отчитане на това, дали дяловото му участие е контролно или миноритарно“⁵⁵. След като „частната ликвидация“ на дружествения дял по чл. 125 ТЗ е антиципираната алтернатива на ликвидацията на самото дружество, **то същият *pro rata* принцип трябва да се прилага и при оценката в случай прекратяване на участието.** Този принцип обаче е несъвместим с пазарния модел на оценка и с характерните за него отбиви за липса на ликвидност и на контрол, но е напълно адекватен на този на справедливата стойност.

27. След като в случаите по чл. 125 ТЗ **дори пазарната стойност не е адекватна база за оценяването на дружествени дялове** (защото неоснователно „подкастрира“ справедливата им стойност), какво остава за балансовата такава! Балансов модел на оценка при прекратяване на участието в ООД не е познат на нито едно съвременно законодателство – въпреки факта, че Международните счетоводни стандарти (МСС) допускат много по-малък „луфт“ между пазарната/справедливата стойност, от една страна и балансовата такава, от друга⁵⁶. Както видяхме, в Германия дори балансовите клаузи в дружествения договор са на силно „течение“ – генерирано от осъзнатата мисия на доктрината и съдебната практика да защитават миноритарните съдружници и устоите на правовата държава.

27.1. Какво да кажем за България, чиито Национални счетоводни стандарти са печално известни с това, че **уреждат само модела на отчитане на дълготрайните активи по цената на придобиването им и не допускат преоценки, основани на справедливата стойност!** Трябва ли съдружникът, с чиито пари през 1994 г. е закупен недвижим имот на „Златни пясъци“, в Банско или до бъдеща метростанция, да приеме в процедурата по чл. 125 ТЗ, че времето магически е спряло и че днес, тридесет години по-късно, този имот продължава да струва 50 000 лв. – при положение, че справедливата му стойност вече е милиони? „Трябва“ вероятно ще каже съвременният български тълкувател – „защото законът е такъв“, а „упреците трябва да бъдат отправени към законодателя“ (*т. е. практически към покойните проф. Витали Таджер, проф. Живко Сталев и Кръстю Цончев*).

нередно и смущаващо в мигновеното „изпаряване“ на справедливата стойност на дружествения дял и неговата жалка редукция до „балансиовата оценка“ по чл. 125, ал. 3 ТЗ!

⁵⁵ Заемам горния косвен цитат от **Murdock, C. W.**, цит. съч., с. 483 – 484.

⁵⁶ Виж МСС, Раздел VI, пар. 29 – 31. За разлика от НСС 16 (*Раздел VII, пар. 7.1.*), МСС 16 допускат **два модела** на балансова оценка на дълготрайните активи – Модел на Цената на придобиване и Модел на Преоценката. Пар. 31 от Раздел VI на МСС 16 изрично уточнява, че вторият модел е основан на „справедливата стойност на актива към датата на преоценката минус всички последвали натрупани амортизации, както и последвалите натрупани загуби от преоценка“. В случай, че дружеството следва МСС и е избрало Модела на Преоценката, активите трябва да бъдат преоценявани „достатъчно редовно, за да се гарантира, че балансовата стойност не се различава съществено от тази, която би била определена при използването на справедливата стойност към датата на счетоводния отчет“ (*подч. мое*). Изводът е, че балансовата стойност би могла да е близка до справедливата единствено при компании, които прилагат МСС, а не НСС и са избрали модела на преоценка, а не този на цената на придобиване.

27.2. Бог да пази България от подобен подмолен „законодател“, който декларира, че при изготвянето на ТЗ „са използвани действащите търговски законодателни актове на Германия, Франция, Великобритания, Испания и Швейцария“⁵⁷ и че този закон „се явява една хомогенна структура с аналогичните правни разпоредби, които действат в развитите страни“⁵⁸, но всъщност има за своя прикрита и злостна цел да ограби и накаже капиталовите инвеститори в ООД – подарявайки плодовете на инвестицията и труда им на дружеството и на останалите съдружници. Бог да ни пази и от подобни „тълкуватели“, които – вторачени в така и неразбраната от тях буква на закона – вече тридесет години проповядват с чиста съвест, че чл. 125, ал. 3 ТЗ легитимира именно горния пладнешки и противоконституционен обир – гарниран за разкош и с „бонусите“ на поругаването на забраната за неоснователно обогатяване и с опцията дружеството длъжник да нагоди имущественото си състояние и съответно, своето счетоводство, така, както му изнася за целите на *(винаги бъдещата)* „балансова“ оценка.

28. Важният извод от изложението в настоящия раздел е, че доколкото оценката на дружествения дял в хипотезите по чл. 125 ТЗ не се извършва в пазарен, а в принудителен контекст и в рамките на **легално уредена квази-ликвидационна процедура** между съдружника и самото дружество, и доколкото правото по чл. 125, ал. 3 ТЗ е антиципиран аналог на ликвидационния дял, а не на правото на дивидент, **адекватният, конституционно оправдан и етичен модел на оценка е единствено този на справедливата (а не на пазарната или на балансовата) стойност.**

28.1. Моделът на пазарната стойност, макар и в по-малка степен ограбващ съдружника, е базисно неадекватен на уредения в чл. 125 ТЗ институт, защото интегрира отбиви за липса на ликвидност и за липса на контрол, които са несъвместими както с особеностите на този институт, така и с ключовия и стоящ в основата на горната разпоредба факт, че за дружествените дялове от ООД изначално липсва пазар. Абсурдността на пазарния модел за хипотезите по чл. 125 ТЗ е видна особено ярко при института на оттегляне на съдружници, чиято основна функция е да предостави на миноритарните съдружници адекватна защита срещу корпоративния произвол. Защото в тези случаи „подкастрирането“ на справедливата стойност на дружествения дял с характерните за пазарния подход отбиви за липса на ликвидност и липса на контрол пряко ще възнаградят онези, чиито неправомерни действия са провокирали самото оттегляне от ООД⁵⁹. Поради горните

⁵⁷ Цитатът е от мотивите към законопроекта за ТЗ, внесен в Народното събрание на 25.02.1991г. Вече посочих в т. 21 – т. 23, че моделът на оценка на прекратеното дялово участие в Германия, Испания, Швейцария и Великобритания е този на справедливата (*действителната*) стойност.

⁵⁸ Стенограма от 09.04.1991г. от пленарно заседание на Седмото Велико народно събрание – изказване на народния представител Иван Тенев.

⁵⁹ Тази истина е очевидна както в Германия, така и в англоезичните юрисдикции. Не мога да се въздържа да цитирам отново **Murdock, C. W.**, цит. съч., с. 489, според който: „**Непонятно е как неправомерното поведение, което принуждава миноритарните съдружници да се оттеглят от дружеството, би могло да облагодетелства двойно мажоритарните, като доведе до намаляване на стойността на миноритарния дял**“ (*подч. мое*). Тези думи имат за предмет отбивите за липса на ликвидност и липса на контрол, чиито ефекти, макар и често значими, са все пак несравними по интензитет с „гилотината“ на балансовата оценка, проповядвана от българската доктрина и съдебна практика. Следователно, начините на мислене, които съпоставям тук, отново принадлежат към различни цивилизационни вселени и

съображения пазарният подход при оценката на дружествения дял в случаите по чл. 125, ал. 3 ТЗ може да бъде легитимно приложен само, ако е съчетан с т.нар. „косвен модел“ на оценка, възприет, както в Германия, така и в останалите развити законодателства – т.е. с оценка, основана пряко на стойността на цялата компания **и без прилагането на отбивки за липса на ликвидност и липса на контрол**. Както вече посочих, по този начин пазарната и справедливата стойност на дружествения дял принципно ще съвпадат.

28.2. Вторият алтернативен модел на оценка (*балансовият*) – макар и привиден вече тридесет години в чл. 125, ал. 3 ТЗ и неуморно проповядван от доктрината и съдебната практика – **е немислим в цивилизована и правова държава, освен ако не е плод на обективизиран в дружествения договор или последващ консенсус**.⁶⁰ Защото по своята същност и ефекти, той представлява най-обикновен пладнешки обир, който взривява не само устоите на търговското дружество и на института на прекратяване на участието, но и на правовата държава, както и конституционната закрила на правото на собственост и забраната за неоснователно обогатяване. Подобен модел на имуществените последици от прекратяване на участието при най-важната за оборота дружествена форма може да бъде изобретен само от „юридически Франкенщайн“, но не и от просветен законодател, приел Конституция, обнародвана „в пакет“ с ТЗ. Фактът, че съвременният български тълкувател, при това с чиста съвест, проектира горните чудовищни черти върху законодателя от 1991 г. е ужасяващ, защото по красноречив начин разкрива дълбоката разруха на съвременното правно мислене и етика – доктринерни, академични,

съответно, на различни понятия за „Право“, „Справедливост“ и „правно мислене“. Това, което е „непонятно“ за американския юрист се оказва не само „легитимно“, но и „справедливо“ за българския.

⁶⁰ Ще си позволя отново да акцентирам на факта, че за германската съдебна практика и доктрина дори този консенсус **не гарантира**, че клаузата за балансова оценка на дружествения дял ще оцелее под натиска на справедливостта, здравия разум и развитието на бизнеса на дружеството. В тази връзка в германската коментарна литература и съдебна практика случаите се диференцират и според това дали става въпрос за изключване или оттегляне на съдружник, както и дали важните причини за оттеглянето са свързани с неправомерно поведение на дружеството и оставащите в него съдружници или имат друг характер. В случай, че оттеглянето е провокирано от такова неправомерно поведение авторите подчертават, че *„ограничителни клаузи в дружествения договор са допустими в много лимитирана степен, тъй като в противен случай противоправното поведение на останалите съдружници би било възнаградено“ (Kleindiek, D., цит. съч., с. 907)*. Конкретно за договорните клаузи, предвиждащи оценка по балансова стойност, същият автор посочва, че *„за компании, които съществуват от повече от 10 години и имат дълготрайни активи на висока стойност, договорните клаузи за фиксиране на оценката, като тези за балансова стойност, трудно могат да бъдат защитени без неутрална оценка, която да позволи сравнение с действителната стойност на дружествения дял“*. **Отново ще си позволя да посоча, че горните думи идват към нас – като лъч жадувана светлина – от различна цивилизационна вселена. Това е вселена, в която дори мощната гравитация на договорното съгласие не е достатъчна и смирено отстъпва пред звездната притегателна сила на Справедливостта и на здравия Разум**. На това място може би е уместно да припомня друг едрогабаритен „пирон“ в ковчега на българското дружествено право, а именно – дълголетната и неподлагана на съмнение теза на Тълкувателно решение № 1 от 06.12.2002г. на ОСГК на ВКС редуцираща основанията за нищожност на решенията на общите събрания на капиталовите търговски дружества до две крайно тесни хипотези. Този „пирон“ бях планирал да извадя със самостоятелна книга по темата. Моята продължаваща „любовна авантюра“ с чл. 125 ТЗ обаче промени плановете ми.

юриспрудентни и граждански. Тежката цена на това падение се плаща не само от българския бизнес, но и от всички нас – гражданите и юристите на „правова“ България.

29. След поставянето на горната стабилна (*концептуална, систематическа, историческа, сравнителноправна, стопанска и етична*) основа, изследването, надявам се, вече си е извоювало „мореплавателски лиценз“ и може да навлезе в открито море – с увереността, че корабът е достатъчно добре екипиран, за да не се разбие в плитчините или в подводните скали на буквата на закона и да достигне крайната си дестинация. Това открито море е самата разпоредба на чл. 125, ал. 3 ТЗ, нейният позитивноправен анализ и най-вече – изненадващ, семпъл, логичен и справедлив смисъл. Пиша тези думи с неприкрита ирония и към самия мен – защото и аз, дълбоко затиснат от тежестта на три десетилетия доктринерни и юриспрудентни злоупотреби, дълго време бях неспособен да видя тези качества на чл. 125, ал. 3 ТЗ. Беше ми нужна повече от година постоянна концентрация и „сънуване“⁶¹, за да „прогледна“ и да видя начина, по който буквата на закона – в съчетание с доктринерните наслоявания над нея – е успяла да заблуди дори внимателен тълкувател като мен.

30. Преди да вдигнем котва обаче и възползвайки се от едно от малкото предимства, които настоящата „двустепенна“ публикация ми предоставя, ще предложа на читателя едно предизвикателство. Основанието ми за тази изненадваща „оферта“ е проявление на един от многото безценни уроци, на които ме научи самият чл. 125 ТЗ – че мързелът или капитулацията пред хроничния недостиг на време в крайна сметка се обръщат срещу нас и ни вредят. Рано или късно ние **винаги** плащаме цената за това, че не сме си свършили работата. На своите читатели обаче аз не искам да вредя. Напротив, искам да им бъде максимално полезен. (*На това ме научиха другите ми двама големи учители – йога и психоанализата*). Не бих могъл обаче да предложа подобна смислена подкрепа, ако сам (*косвено*) насърчавам пороците, които критикувам, а именно – пасивността, тълкувателния мързел и предоверяването на „авторитети“. **Ето защо, ще си позволя да покания читателите, докато очакват втората част на настоящото изследване, да помислят самостоятелно и непредубедено върху следните важни въпроси:**

1) Ако оценката на прекратеното участие на персоналния съдружник **по справедлива стойност, основана на тази на цялостния бизнес на дружеството**, е не само исторически заложена още в чл. 738 BGB⁶² и в чл. 107 от стария ни Търговски закон, но и несъмнена, както в доктрината (*германска и българска, довоенна и съвременна, континентална и англосаксонска*), така и в практиката на ВКС, а и единствено

⁶¹ Използвам психоаналитичния термин в кавичките в смисъла, дефиниран в бележка под линия № 1 към Част I на статията ми „Институтът на прекратяване на участието в дружество с ограничена отговорност по смисъла на чл. 125 от ТЗ“.

⁶² Според германското право BGB се прилага субсидиарно по всички въпроси, които не са уредени от HGB. Материята на прекратяване на членството в събирателно дружество е уредена в HGB. Тази уредба обаче не обхваща **модела на оценка** на прекратеното имуществено участие. Поради това, този модел се урежда от общата разпоредба на чл. 738 BGB (*предвиждаща пазарна оценка*), приложима и за гражданското дружество. Същата разпоредба се прилага и за оценката на прекратеното дялово участие в ООД – виж **Kleindiek, D.**, в Lutter/Hommelhoff GmbH-Gesetz Kommentar, C.: Verlag Dr. Otto Schmidt KG (2023), с. 900 и с. 904 и **Seibt, C. H.**, в Scholz Kommentar zum GmbH-Gesetz, I. Band, C.: Verlag Dr. Otto Schmidt KG (2022), с. 1840.

справедлива, то кои конкретни и достатъчно важни особености на ООД биха могли да накарат законодателя от 1991 г. да подчини оценката по чл. 125, ал. 3 ТЗ **на диаметрално противоположни основи** – тези на балансовата стойност? В случая не става въпрос за детайл, а за самия фундамент на института на прекратяването на участието⁶³. Ако „инженерът“ реши да подмени този фундамент и да използва не бетон, а слама, той би трябвало не само да е имал определени разумни съображения, но и да ги е обосновал. Същото би трябвало да направи и тълкувателят, когато си обяснява смисъла на закона;

2) Какви биха били евентуалните съображения на законодателя от 1991 г. да осигури интегрална и много по-интензивна закрила на имуществения интерес на прекратилия членството си персонален съдружник, в сравнение с капиталовия му „братовчед“ в ООД – при положение, че логиката на явленията и инструментът на дружествения дял **налагат най-малкото идентична, ако не и по-качествена закрила на капиталовия инвеститор?**;

3) Какви биха били евентуалните съображения на законодателя от 1991 г. да отстъпи от модела на чл. 97 ТЗ по още една ключова линия, а именно – относно релевантната дата на оценката? Защото при оценка към датата на прекратяване на участието дружеството не разполага с опции за реакция и за тенденциозни бизнес операции. При оценка, която **следва** датата на прекратяване на участието обаче – каквато се твърди да е и тази по чл. 125, ал. 3 ТЗ – дружеството е поставено в очевидно привилегирана позиция, **даваща му възможност по напълно легален начин да си осигури съответстваща на интересите му (и увреждаща съдружника) оценка.**

31. Изложението в настоящата Част първа на изследването дава достатъчно, качествена, внимателно проверена от мен и добре пакетирана „суха“ тълкувателна храна, чрез чиято подкрепа читателят да може да извърви собствения си *(и вероятно дълъг)* път в търсенето на отговорите на горните въпроси.

Препоръчвам също така, докато мислят и държат под мишницата си ТЗ, читателите да си дават сметка, че наред с него, те държат в близост до туптящите си сърца на юристи и паметта за проф. Витали Таджер, проф. Живко Сталев и Кръстю Цончев. Защото именно на тези големи правници, писатели и учители – каквито едва ли ще имаме благословията да срещнем отново – дължим ТЗ и разпоредбата на чл. 125. Тази семпла и сравнително правно „конвертируема“ разпоредба, ние – вече тридесет и три години – безуспешно се опитваме *(или отказваме)* да разберем. За съжаление, истинската и

⁶³ Истината е, че става въпрос за фундамент не само на прекратяването на участието, **но и изобщо, на всички форми на монетизиране на имущественото участие на съдружник или акционер.** Не може да бъде открита легална хипотеза, в която това участие да се монетизира въз основа на модел, който не е нито този на справедливата, нито на пазарната стойност. При транслативните сделки и при ликвидационния дял решаващ е пазарът. При специалните хипотези на „изход“ от дружеството *(в случаите на преобразуване)* релевантен е справедливият модел на оценка, заложен в чл. 263с, ал. 2 ТЗ. При прекратяване на членството по чл. 97 и на участието чл. 260м ТЗ – от значение е справедливата *(действителна)* стойност на имущественото участие. **Кои са онези, „есенциални“ и „Франкейщайнови“ черти на ООД, които да обосноват не само отстъпление от или модифициране на горния справедлив и единствено логичен принцип, но и директната му и „необжалваема“ екзекуция?** Юрист в правова държава не може да скрие главата си в пясъка пред тежестта на горния въпрос.

непоносима сметка за този провал се плаща не само от българската правна наука, образование и правораздаване, но преди всичко, от вечно ограбваните и онеправдани миноритарни съдружници и в крайна сметка – от българския бизнес и от всички нас. Част от мисията на настоящия труд е поне доктрината да поеме своята отговорност и да изкупи дълголетните си тълкувателни грехове. А дали това ще направи и съдебната практика предстои да разберем.

(следва Част II)